

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ**

кваліфікаційна робота
здобувач вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
ПАЛАМАРЧУК Карина Петрівна

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ГОРБАН Ірина Михайлівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
ЛИХОЛАТ Світлана Михайлівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« » березня 2025 р., протокол №
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки

_____ **КОПИТКО М. І.**

Львів
2025

АНОТАЦІЯ

ПАЛАМАРЧУК К. П. Функціонування національної системи антилегалізаційного фінансового моніторингу. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена детальному вивченню теоретичних засад побудови та функціонування національної системи антилегалізаційного фінансового моніторингу. У процесі дослідження були вивчені основні причини та наслідки легалізації незаконно отриманих коштів, а також визначено особливості формування та ефективності національної системи фінансового моніторингу в Україні. Окрім того, проаналізовано масштаби легалізаційних процесів та оцінено результати роботи Державної служби фінансового моніторингу України. На основі проведеного аналізу запропоновано конкретні шляхи вдосконалення та оптимізації функціонування вітчизняної антилегалізаційної системи з урахуванням міжнародних стандартів та тенденцій у боротьбі з фінансовими злочинами.

Ключові слова: легалізація коштів, фінансування тероризму, антилегалізаційна система, система фінансового моніторингу, підрозділ фінансової розвідки

ANNOTATION

PALAMARCHUK K. P. The Functioning of the National Anti-Money Laundering Financial Monitoring System. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, Banking, Insurance, and Stock Market». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2025.

The qualification work is dedicated to the detailed study of the theoretical foundations of the construction and functioning of the national anti-money laundering financial monitoring system. The research explores the main causes and consequences of the legalization of illegally obtained funds, as well as the features of the formation and effectiveness of the national financial monitoring system in Ukraine. Additionally, the scope of legalization processes was analyzed, and the results of the work of the State Financial Monitoring Service of Ukraine were evaluated. Based on the analysis, specific ways to improve and optimize the functioning of the national anti-money laundering system are proposed, taking into account international standards and trends in the fight against financial crimes.

Key words: money laundering, terrorism financing, anti-money laundering system, financial monitoring system, financial intelligence unit.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	7
1.1. Легалізаційні процеси як загроза економічній безпеці держави	7
1.2. Сутність, призначення та особливості побудови національної системи антилегалізаційного моніторингу	15
1.3. Нормативно-правова база функціонування системи фінансового моніторингу України	20
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ...	24
2.1. Масштаби поширення легалізаційних процесів в Україні	24
2.2. Оцінка результативності функціонування національного підрозділу фінансової розвідки	30
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	41
3.1. Проблемні аспекти функціонування системи фінансового моніторингу України та шляхи їх усунення	41
3.2. Вдосконалення національної системи фінансового моніторингу в контексті дотримання стандартів FATF	46
Висновки до розділу 3	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процеси глобалізації, зокрема відкритість кордонів та широке використання цифрових технологій у фінансових операціях, створюють нові можливості для функціонування суб'єктів господарювання, роблячи фінансові транзакції швидшими та простішими. Водночас ці ж процеси супроводжуються значними ризиками та загрозами, оскільки сприяють розвитку та поширенню відмивання коштів, здобутих незаконним шляхом. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, становить серйозну загрозу для економічної безпеки країни, а отже і для національної безпеки в цілому. Така діяльність дозволяє злочинним коштам проникати в легальну економіку, що призводить до спотворення умов конкуренції та створення несприятливого середовища для добросовісних підприємців. Вона також сприяє підвищенню рівня злочинності та негативно впливає на моральний клімат у суспільстві, оскільки економічні процеси підриваються недобросовісними практиками.

У відповідь на ці загрози Україна приєдналась до світового руху протидії легалізації незаконних доходів. Було створено національну систему фінансового моніторингу, а також підрозділ фінансової розвідки, який став частиною глобальних ініціатив, спрямованих на боротьбу з відмиванням брудних грошей. Хоча система фінансового моніторингу в Україні існує відносно недовго, її результати можуть вважатися успішними, оскільки було налагоджено ефективну співпрацю з міжнародними організаціями, які займаються боротьбою з легалізацією злочинних коштів. Ця співпраця сприяє посиленню правозастосовчих механізмів і забезпечує інтеграцію національної системи в міжнародні стандарти протидії відмиванню коштів.

Проблеми становлення та функціонування національної системи фінансового моніторингу є предметом дослідження багатьох вчених, зокрема: Баранов Р.О. [45], Бірюкова І.Г. [38] Бойко А.О.[49], Гарбовський Л.А.[39], Куришко О.О.[46], Романько П.С.[44], Свірін М.О.[42], Ситник Г.П.[45], Уткіна

М.С.[50]. Водночас, зміна суспільно-політичного становлення в країні, зумовленого повномасштабним вторгненням росії, створює нові виклики для національної антислегалізаційної системи. Наявність невирішених питань зумовлюють актуальність теми даної роботи та визначають її мету.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є проведення теоретичного аналізу та розробка практичних рекомендацій щодо функціонування національної системи антислегалізаційного фінансового моніторингу.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі були окреслені та розв'язані такі завдання:

- розкрити сутність, причини виникнення та наслідки легалізації (відмивання) коштів;
- розкрити призначення, структуру та особливості побудови національної системи антислегалізаційного фінансового моніторингу;
- дослідити нормативно-правову базу функціонування національної системи антислегалізаційного фінансового моніторингу;
- провести аналіз функціонування системи фінансового моніторингу України упродовж 2021-2023 рр.;
- запропонувати заходи реформування національної системи антислегалізаційного фінансового моніторингу
- розробити шляхи вдосконалення національної системи антислегалізаційного фінансового моніторингу у контексті забезпечення міжнародних стандартів FATF.

Об'єктом дослідження є національна система фінансового моніторингу України.

Предметом дослідження – теоретичні підходи та практичні рекомендації до функціонування національної системи антислегалізаційного фінансового моніторингу.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження в рамках кваліфікаційної роботи були застосовані такі методи наукового пізнання:

- для виявлення причин та наслідків поширення процесів легалізації використано методи аналізу та синтезу;

- для оцінки масштабів поширення злочинів, пов'язаних з легалізацією, а також для аналізу ефективності роботи національної системи фінансового моніторингу застосовано аналітичний метод;

- для узагальнення цифрових даних у вигляді рисунків застосовувався графічний метод;

- для формулювання висновків і рекомендацій був використаний метод узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів:

- подальшого вдосконалення набули заходи щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу в частині імплементації рекомендацій FATF, зокрема в частині ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників, усунення недоліків в державних реєстрах, використанні складних корпоративних структур та підвищенні рівня автоматизації фінансового моніторингу.

Основний зміст роботи. Перший розділ кваліфікаційної роботи зосереджений на дослідженні причин та наслідків поширення злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, аналізі особливостей побудови та функціонування національної системи фінансового моніторингу, а також на вивченні законодавчої бази, яка регулює її діяльність.

Другий розділ, аналітичного характеру, присвячений аналізу масштабів поширення злочинів у сфері легалізації доходів та оцінці ефективності роботи національного підрозділу фінансової розвідки.

У третьому розділі розглянуто досвід функціонування підрозділів фінансової розвідки в економічно розвинутих країнах, а також запропоновано заходи для вдосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (5і найменування на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок, які містять 2 таблиці та 5рисунків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Легалізаційні процеси як загроза економічній безпеці держави

В умовах повномасштабного вторгнення значно зросла роль двох ключових фінансових інститутів – системи фінансової безпеки держави та системи державного фінансового моніторингу, які тісно пов'язані між собою. Фінансова безпека держави, як основа для реалізації самостійної фінансово-економічної політики відповідно до національних інтересів, включає такі важливі аспекти: забезпечення стабільності економічного розвитку та платіжно-розрахункової системи країни, запобігання капіталовідтоку та «втечі капіталу» з реального сектора економіки, а також нейтралізація глобальних фінансових криз і ворожих дій міжнародних учасників (транснаціональних корпорацій, іноземних держав, мафіозних структур) щодо національної фінансової системи. Важливу роль у протидії цим проблемам відіграє державний фінансовий моніторинг, головною метою якого є запобігання фінансовим злочинам та правопорушенням шляхом контролю за легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом. Такий контроль сприяє прозорості фінансових операцій і грошових потоків, регулює фінансову дисципліну в економіці, а також стабілізує рух грошей, що, в свою чергу, забезпечує стабільність грошової системи держави. Отже, фінансовий моніторинг є важливою складовою грошової безпеки країни, а безпека в грошовій сфері є основою для інших сфер фінансової безпеки, таких як бюджетна, податкова, валютна, інвестиційна, банківська та інші.

Фінансове явище, таке як легалізація (відмивання) коштів, здобутих злочинним шляхом, завдає значно серйознішої шкоди фінансовій сфері держави, ніж це може здатися звичайним громадянам. Як правило, громадяни стикаються

лише з наслідками цього процесу, тоді як сам процес залишається для них невидимим і прихованим, що робить його руйнівні наслідки незрозумілими та непередбачуваними. У зв'язку з цим важливо звернути увагу на природу цього явища (об'єкта), заради якого було створено цілу систему фінансового моніторингу. Ця система є головним інструментом у сучасних умовах, що запобігає проникненню «брудних» грошей в легальну економіку держави. Адже ці гроші, потрапивши в фінансову систему, використовуються не для задоволення потреб суспільства, а на користь злочинних угруповань або індивідуальних злочинців, що завдає значної шкоди фінансовій безпеці країни. Отже, ефективна система боротьби з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням тероризму є необхідною умовою для забезпечення фінансової безпеки держави.

Вчинення злочинів з метою отримання матеріальних благ, таких як гроші або цінності, без подальшого надання їм легітимного походження та законного джерела не має сенсу. Особливо в XXI столітті, коли інформаційно-комунікаційні технології значно посилили контроль і нагляд за фінансовими та господарськими справами будь-якого суб'єкта, спростивши доступ до даних про його економічну діяльність, фінансові операції, власність, активи та інше. Таким чином, здобути «брудні» доходи злочинним шляхом і потім безперешкодно використовувати їх у легальній економіці стає все важче, особливо якщо сума таких доходів значна, адже це привертає увагу компетентних органів. У цьому випадку злочинці змушені вжити заходів, щоб легітимізувати отримане майно, щоб розвіяти сумніви щодо його незаконного походження. Маскування злочинного джерела коштів та майна є об'єктивною потребою злочинців, оскільки «брудні» доходи є доказом скоєного злочину, що призведе до кримінальної відповідальності, що нівелює мету, заради якої ці злочини були вчинені. Це маскування і є процесом «відмивання» або легалізації незаконно здобутих доходів. Як зазначають науковці, легалізація доходів полягає у навмисному спотворенні інформації про джерело отриманих коштів і майна з метою приховати їх незаконне набуття і створити можливість вільно ними володіти, використовувати та розпоряджатися ними на законних підставах [1, с. 145].

Зрозуміло, що для того, щоб законно та безперешкодно реалізувати своє право на власність або користування доходами, отриманими злочинним шляхом, необхідно спочатку навмисно спотворити інформацію про джерело цих доходів, аби максимально розірвати зв'язок між фактичним походженням грошей і самими доходами (їхньою сумою чи обсягом). Якщо джерело є законним, то немає потреби в їх «відмиванні» чи легалізації. Однак, коли доходи мають незаконне походження, процес їх перетворення на «чисті» та легальні є необхідним для правопорушників.

Проблема легалізації злочинних доходів не є новою для держав, і її окремі прояви спостерігалися й у минулому, враховуючи технічні досягнення та рівень економічного розвитку різних епох. Однак саме з останніх двох століть (XX-XXI) проблема набула системного та масштабного характеру. Це пов'язано з науково-технічним прогресом і розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяло інтеграції та глобалізації економік, капіталу та людей. Організована злочинність також використала ці досягнення для досягнення власних цілей, забезпечуючи стабільний прибуток від незаконної діяльності. Тому визнати проблему «відмивання» злочинних доходів на міжнародному рівні є правильним починаючи з другої половини XX століття і до сьогодні.

Правове визначення терміну «легалізація доходів» було закріплено в 1980-х роках минулого століття. Віденська конвенція ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, що була прийнята 19 грудня 1988 року, вперше ввела це поняття в міжнародне право. У Страсбурзькій конвенції Ради Європи (1990 р.) щодо відмивання, виявлення, вилучення та конфіскації доходів від злочинної діяльності, а також у рекомендаціях Спеціальної фінансової комісії з питань легалізації доходів і відмивання грошей, цей процес визначається як маніпуляція з коштами, отриманими незаконним шляхом. Ці кошти можуть бути переміщені через фінансово-кредитну систему (банки, інші фінансові установи), використані для придбання майна або застосовані в економічній діяльності, а потім повертаються до власника у зміненому вигляді, щоб створити вигляд їх легальності, приховати особу, що

здійснила ці операції, або отримала доходи, а також приховати незаконність джерела цих коштів [2, с. 241–242].

Термін «відмивання злочинних доходів» визначається в найбільш широкому контексті в статті 6 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятій у Нью-Йорку 15 листопада 2000 року Резолюцією 55/25 на 62-му пленарному засіданні 55-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН [3]. Згідно з цим документом, до основних дій, які міжнародні правознавці відносять до відмивання злочинних доходів, належать:

1. переміщення майна, якщо відомо, що це майно є доходом від злочинної діяльності, з метою приховування його злочинного джерела або з метою допомоги особі, що бере участь у скоєнні злочину, для ухилення від відповідальності за скоєне;
2. приховування справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, прав на майно або його приналежності, якщо відомо, що це майно є доходом від злочинної діяльності;
3. придбання, володіння або використання майна, якщо на момент його отримання відомо, що воно є доходом від злочинної діяльності;
4. участь у змові або будь-яка форма співучасті у вчиненні злочинів, визначених цією конвенцією, спроби їх скоєння, а також пособництво, підбурювання або надання допомоги в їх здійсненні.

В українському законодавстві існують два визначення терміну «легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом»: одне в фінансовому законодавстві (Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року, № 361-IX (далі – Закон про фінмоніторинг)[4]) і друге – у Кримінальному кодексі України [5].

Згідно зі статтею 5 Закону про фінмоніторинг) [4], до дій, що відносяться до легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, належать: будь-які дії, пов'язані з фінансовими операціями чи угодами з доходами, отриманими злочинним шляхом; дії, спрямовані на приховування або

маскування незаконного походження цих доходів, їх володіння, прав на них, а також приховування джерела, місцезнаходження, переміщення, зміни форми або перетворення цих доходів.

Не суттєво відрізняється визначення «легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом» і в ст. 209 Кримінального кодексу України (ККУ), хоча ця стаття в останній редакції має назву «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» [5]. Згідно з цією статтею, до легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом, відноситься набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого є підстави вважати, що воно здобуте злочинним шляхом. Це включає здійснення фінансових операцій, укладення угод з таким майном, його переміщення або зміну форми, а також дії, спрямовані на приховування чи маскування походження цього майна, якщо особа знала або повинна була знати, що майно було отримане злочинним шляхом. Зміни до ст. 209 Кримінального кодексу України були внесені в результаті прийняття нової редакції Закону України № 361, який набрав чинності 28 квітня 2020 року [5]. Заміна поняття «дохід» на «майно» в назві цієї статті є обґрунтованою, оскільки визначення терміну «майно», закріплене в Цивільному кодексі, має ширше значення і охоплює також термін «дохід». Згідно з цивільним законодавством, майно як об'єкт права включає не лише речі, а й майнові права та обов'язки.

Речами є різноманітні матеріальні предмети, що задовольняють потреби людей і з якими можуть бути пов'язані цивільні права та обов'язки (наприклад, нерухомість, транспортні засоби, гроші). Згідно зі статтею 193 Цивільного кодексу України, валютні цінності є однією з категорій майна [6]. За визначенням статті 1 Закону України «Про валюту та валютні операції», валютними цінностями є національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали [7].

Порівняння двох визначень «легалізації (відмивання) доходів або майна, отриманих злочинним шляхом», наведених у Законі про фінансовий моніторинг та Кримінальному кодексі України, дозволяє поділити відповідні дії на дві групи

залежно від їх мети. Перша група включає дії, пов'язані з майном, яке здобуто злочинним шляхом, зокрема: набуття майна; володіння майном; використання майна; розпорядження майном; переміщення майна; зміна форми (перетворення) майна. При цьому важливо зазначити, що здійснення фінансових операцій або укладення угод з майном є формами набуття, володіння, використання чи розпорядження майном.

При визначенні фінансової операції з майном або доходами, здобутими злочинним шляхом, слід враховувати визначення фінансової операції згідно з п. 65 ч. 1 ст. 1 Закону про фінансовий моніторинг. Згідно з цим, фінансова операція – це будь-які дії з активами клієнта, що виконуються через суб'єкта первинного фінансового моніторингу або стали відомі таким суб'єктам. До другої групи дій належать ті, що спрямовані на приховування або маскуванню: походження майна; володіння майном; прав на майно; джерела походження майна; місцезнаходження майна.

Як правильно зазначають дослідники, під діями цієї групи слід розуміти будь-які дії, через які приховується факт отримання майна, що передував його легалізації або відмиванню. Такі дії можуть включати: зміну правового статусу майна або коштів через підробку документів, що підтверджують право власності; отримання фіктивних документів для підтвердження придбання майна; укладання цивільно-правових угод (наприклад, удавана купівля в комісійному магазині, ломбарді тощо); оформлення права власності на підставних осіб; укладення фіктивних угод про надання кредитів або юридичних послуг; зарахування коштів на банківські рахунки юридичних чи фізичних осіб, у тому числі в офшорних зонах; переміщення коштів між рахунками, за умови, що всі ці дії не є частиною попереднього злочину [8, с. 33; 9, с. 235–236; 10, с. 53; 6, с. 75]. Якщо об'єднати два законодавчих визначення поняття «легалізація (відмивання) злочинних доходів, майна» з кримінального та фінансового аспектів, то можна виділити чотири основні складові: матеріальний, процедурний, економічний і правовий.

У матеріальному аспекті відмивання полягає в розміщенні майна, включаючи грошові кошти, в фінансові установи, виконанні різних операцій з цими активами та їх подальшому інтегруванні в економіку країни. Основним елементом тут є характер дій, зокрема розміщення, переміщення та інтеграція. З економічної точки зору, відмивання означає переміщення грошових коштів або іншого майна, здобутого злочинним шляхом, з тіньової економіки в легальну. Важливо, щоб ці активи були введені в легальну економіку. Тут слід відрізнити легалізацію (відмивання) злочинних доходів від незаконного переведення грошей в готівку. У випадку з останнім маємо процес переміщення коштів із легальної економіки в тіньову, що є протилежним процесом відмивання злочинних доходів. З процедурного погляду, відмивання злочинних доходів можна визначити як процес, за допомогою якого маскується оригінальне походження майна та справжні власники, здобутого в результаті злочину, з метою уникнути правового переслідування (як адміністративного, так і кримінального). Тому відмивання можна розглядати як обробку майна з метою приховати факт його незаконного набуття.

Суспільна небезпека легалізації злочинних доходів проявляється через численні негативні наслідки як для держави, так і для окремих громадян. Такі серйозні злочини, як наркоторгівля, торгівля зброєю, людьми, шахрайство, продаж контрафактної продукції, браконьєрство та інші, є джерелом незаконних доходів. «Відмиті» кошти використовуються для фінансування організованої злочинності та терористичних груп, що, в свою чергу, збільшує державні витрати на боротьбу з цими явищами і скорочує фінансування важливих суспільних програм. Це також сприяє розвитку корупції, що становить загрозу національній безпеці та суверенітету країн. Легалізовані доходи формують основу для відтворення організованої злочинності на міжнародному рівні та можуть сприяти фінансуванню тероризму.

Економічно необґрунтований міжнародний рух великих сум грошей погіршує фінансову, економічну, соціальну та політичну ситуацію в країнах і цілих регіонах. Це може призвести до нестабільності національної валюти, втечі

капіталу з країни, ухилення від сплати податків. Нелегальні гроші, що надходять до підприємств та економічних структур, підривають конкуренцію, законну господарську діяльність і ставлять деяких бізнесменів у вигідніші умови. Організовані злочинці прагнуть отримати контроль над фінансовими установами, що беруть участь у процесі «відмивання», а також над окремими галузями економіки шляхом інвестицій. Фінансові ресурси, отримані в результаті злочинної діяльності, використовуються у конкуренції за цей контроль.

Криміналізація економіки та створення умов для легалізації злочинних доходів негативно позначається на міжнародному іміджі держави та її привабливості для інвестицій. Всі фінансові операції такої країни піддаються ретельним перевіркам іноземними партнерами, що призводить до затримок у виконанні операцій та збільшення накладних витрат. Крім того, іноземні партнери можуть обмежити або припинити кореспондентські відносини з країнами, які вважаються ненадійними. Легалізація доходів також ускладнює виявлення та розслідування злочинів, що передують «відмиванню», а також ідентифікацію осіб, причетних до цих злочинів. Це ускладнює реалізацію принципу невідворотності покарання і шкодить інтересам правосуддя. Легалізація може стати перешкодою для вилучення та повернення незаконно отриманого майна законним власникам, яке підлягає конфіскації.

Отже, для забезпечення фінансової безпеки країни важливо мати ефективну систему протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, що включає механізм фінансового моніторингу.

1.2. Сутність, призначення та особливості побудови національної системи антилегалізаційного моніторингу

Соціально-економічна криза в Україні, що характеризується такими явищами, як спад виробництва, дисбаланс у державних фінансах, дефіцит бюджету, інфляція та проблеми на ринку кредитних ресурсів, призвела до значного зростання криміналізації важливих сфер функціонування держави, зокрема економіки. Сучасна криміналізація економічної діяльності, недосконалість законодавства в сфері боротьби з економічною злочинністю, відсутність ефективної системи контролю за діяльністю комерційних структур та недостатній рівень наукової розробленості питання запобігання цим злочинам стали причиною того, що кредитно-фінансова система України стала сприятливим середовищем для легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Це, в свою чергу, є одним з найпоширеніших правопорушень в економічній сфері, що здійснюються організованою злочинністю.

Фінансовий моніторинг є важливою частиною системи протидії фінансовим злочинам. Насправді, він є діяльністю, яка має на меті виявлення незаконно здобутих доходів та недопущення фінансування тероризму і інших фінансових злочинів. В Україні основним законодавчим актом, що регулює питання запобігання та протидії легалізації доходів, здобутих незаконним шляхом, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширенню зброї масового знищення» (далі – Закон про фінансовий моніторинг) [4]. Цей закон визначає структуру і принципи функціонування системи фінансового моніторингу (далі – система фінмоніторингу). Головною метою системи є контроль і запобігання операціям, які сприяють легалізації незаконно отриманих доходів. Закон про фінансовий моніторинг регулює два основних види моніторингу: «державний фінансовий моніторинг» і «первинний фінансовий моніторинг», які спрямовані на боротьбу з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом.

Об'єктами фінансового моніторингу є операції з активами, що здійснюються учасниками фінансових операцій [4]. Це включає ситуації, коли існує ризик використання активів для легалізації незаконно здобутих доходів, або для фінансування тероризму та поширення зброї масового знищення. До об'єкта фінансового моніторингу також належать дані про фінансові операції, дії клієнтів і їх активи.

В Україні система фінансового моніторингу включає два рівні: первинний та державний. Обидва ці рівні – первинний фінансовий моніторинг і державний фінансовий моніторинг – передбачають здійснення заходів відповідними суб'єктами для виконання законодавчих вимог щодо протидії фінансовим злочинам. Державний фінансовий моніторинг здійснюється суб'єктами державного фінансового моніторингу, серед яких є Національний банк України, органи виконавчої влади, що відповідають за формування і реалізацію політики у сфері запобігання легалізації незаконних доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та інші уповноважені органи.

Первинний фінансовий моніторинг охоплює заходи, що виконуються суб'єктами первинного фінансового моніторингу (далі СПФМ) у для забезпечення відповідності вимогам законодавства в сфері запобігання та боротьби з фінансовими злочинами. До СПФМ відносяться фінансові установи, такі як банки, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, біржі, учасники фондового ринку, поштові оператори, філії іноземних компаній, аудитори, бухгалтери, адвокати та інші, які надають фінансові послуги або консультують у відповідних питаннях. Основною метою первинного фінмоніторингу є виявлення та моніторинг осіб, які можуть бути причетні до операцій з незаконно отриманими коштами. Ці суб'єкти мають можливість ідентифікувати таких осіб, перевіряти їх діяльність та фіксувати підозрілі операції.

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ	
Державний фінансовий моніторинг	Первинний фінансовий моніторинг
Міністерство фінансів України	-суб'єкти господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, -суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, -аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи-підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку
	суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна
	банки
	платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем
Національний банк України	страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи
	оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій
Міністерство юстиції України	Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин)
	адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально
	нотаріуси, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку
	товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами
Міністерство цифрової трансформації України	постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів
Державна служба фінансового моніторингу України	

Рис. 1.1. Система фінансового моніторингу України

Джерело: складено автором на основі [4]

Ефективність фінансового моніторингу не вимірюється кількістю виявлених порушень, а здатністю запобігти фінансовим зловживанням ще до їх реалізації. За допомогою контрольних та перевірочних заходів можна виявити та зупинити незаконну фінансову діяльність. Проблема легалізації доходів має не лише економічне, але й соціальне значення, оскільки доходи, отримані незаконним шляхом, можуть бути використані для фінансування злочинних видів діяльності, таких як наркоторгівля, контрабанда зброї чи торгівля людьми. Тінізація доходів спричиняє не тільки економічні втрати, але й погіршує соціальну ситуацію, посилюючи нелегальну діяльність.

В Україні головним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику щодо запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) незаконно здобутого майна та фінансуванням тероризму, є Державна служба фінансового моніторингу (далі – Держфінмоніторинг). Державна служба фінансового моніторингу була створена внаслідок трансформації Державного комітету фінансового моніторингу України. Це перетворення було визначено Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 [11], що стало підставою для утворення нового органу з назвою Державна служба фінансового моніторингу України. Наразі Держфінмоніторинг підпорядковується Міністерству фінансів України, а його функції та повноваження регулюються різноманітними нормативними актами, включаючи Конституцію України, закони, укази Президента та постанови Кабінету Міністрів, а також накази Мінфіну.

Згідно із Законом про фінансовий моніторинг, державний фінансовий моніторинг включає реалізацію заходів щодо збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що надходить від суб'єктів первинного фінмоніторингу, органів державного фінмоніторингу та інших державних установ. Метою цих дій є виявлення можливих випадків «відмивання» незаконно отриманих доходів, фінансування тероризму та інших незаконних фінансових операцій [4]. Крім того, важливо зазначити, що Держфінмоніторинг несе відповідальність за аналіз інформації про фінансові операції суб'єктів

державного фінмоніторингу. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» від 29 липня 2015 року № 537 [12] визначено, що діяльність Держфінмоніторингу координується через Міністерство фінансів України, що створює умови для впливу уряду на роботу служби та викликає певні сумніви щодо її незалежності в ухваленні рішень, незважаючи на те, що законом така незалежність закріплена (ст. 26 Закону) [4]. Положення також конкретизує повноваження Міністерства фінансів щодо діяльності Держфінмоніторингу, зокрема:

- подання пропозицій до Прем'єр-міністра України щодо кандидатури на посаду керівника Держфінмоніторингу;
- узгодження структури служби;
- узгодження призначення керівників структурних підрозділів Держфінмоніторингу;
- розгляд питань відповідальності керівництва служби;
- визначення пріоритетів діяльності Держфінмоніторингу;
- проведення перевірок діяльності служби;
- узгодження проектів нормативно-правових актів тощо.

У Законі зазначені завдання, функції та повноваження Держфінмоніторингу, які включають чітко окреслений набір прав. До основних завдань входять реалізація державної політики в галузі протидії легалізації, проведення Національної оцінки ризиків, розвиток інформаційних систем у сфері протидії легалізації, а також представництво України в міжнародних організаціях, що займаються питаннями боротьби з легалізацією доходів [4]. Зокрема, Держфінмоніторинг має повноваження організовувати та координувати роботу з підвищення кваліфікації співробітників, аналізувати фінансові схеми легалізації доходів, а також контролювати виконання законодавства в області запобігання фінансовим злочинам.

1.3. Нормативно-правова база функціонування системи фінансового моніторингу України

Аналіз правового регулювання організації та проведення фінансового моніторингу є важливим для практичної реалізації цього процесу. Для того, щоб повноцінно розкрити суть фінансового моніторингу та його механізм, необхідно систематизувати відповідні нормативно-правові акти, що регулюють цю сферу.

Проте управління економікою та фінансовим моніторингом зазвичай визначається принципом невторчання державних органів у фінансову діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, держава встановлює загальні правила, обов'язкові для виконання у процесі фінмоніторингу.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини, пов'язані з протидією легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4]. Крім того, до законодавчих актів, що забезпечують антилегалізаційну діяльність, належать Кримінальний кодекс України [5], Кодекс України про адміністративні правопорушення [13] та Конвенція про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, а також про фінансування тероризму [14].

Систематизація нормативно-правових актів, що регулюють фінансовий моніторинг, повинна здійснюватися за критерієм однорідності правових відносин. Тому доцільно розподілити ці акти на кілька груп, зокрема, що стосуються:

- діяльності органів, уповноважених на збір та попередню перевірку інформації;
- порядку перевірки джерел доходів;
- визначення осіб, які здійснюють відмивання коштів (власників грошей і їх співучасників);

- документування фактів перевірки джерел доходів та ідентифікації осіб, що здійснюють відмивання коштів;
- передачі інформації до компетентних правоохоронних органів;
- інформування установ, компаній і організацій про підозрілі операції;
- виявлення підозрілих операцій та їх постійний моніторинг;
- міжнародного співробітництва;
- порядку вилучення предметів, пов'язаних з відмиванням грошей;
- прав і обов'язків суб'єктів фінансового моніторингу.

Згідно з Законом про фінансовий моніторинг, фінансовий моніторинг є набором заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії, охоплюючи як державний, так і первинний рівні фінансового моніторингу [4]. Як зазначено в Законі про фінансовий моніторинг, існують два рівні фінансового моніторингу: первинний і державний. Закон визначає, що СПФМ повинні застосовувати ризик-орієнтований підхід у своїй роботі [4]. Це передбачає оцінку ступеня ризику відмивання коштів залежно від таких факторів, як країна реєстрації клієнта або організації, через яку проводяться операції, тип наданих товарів чи послуг, а також спосіб надання фінансових послуг клієнту.

Якщо виявляється високий ризик у відносинах з клієнтом, суб'єкт первинного фінмоніторингу має здійснити ретельну перевірку. Це включає заходи, такі як ідентифікація та верифікація особи клієнта або його представника, визначення кінцевого бенефіціарного власника клієнта або підтвердження його відсутності, встановлення цілей та характеру майбутніх відносин або фінансової операції, а також здійснення постійного моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта. Завдяки цьому суб'єкт первинного фінмоніторингу може забезпечити належний рівень контролю та перевірити відповідність характеру фінансових операцій зібраній інформації про клієнта та його діяльність. СПФМ можуть застосовувати посилені або спрощені методи перевірки клієнтів, залежно від оціненого рівня ризику.

СПФМ, визначаючи критерії ризику легалізації, повинні враховувати дані, що містяться в Національній оцінці ризиків, типологічних дослідженнях Держфінмоніторингу та рекомендаціях відповідних СДФМ. СПФМ має право запитувати у клієнта інформацію, яка стосується:

- ідентифікації та перевірки особи;
- аналізу діяльності клієнта;
- роз'яснення окремих аспектів даних клієнта.

Таким чином, застосування ризик-орієнтованого підходу дозволило зменшити кількість бюрократичних процедур під час ідентифікації та верифікації клієнтів.

Згідно зі ст. 21 Закону про фінансовий моніторинг, у разі підозри щодо фінансових операцій або при наявності обставин, що можуть свідчити про їх зв'язок із злочинами, такі операції вважаються підозрілими. Оцінюючи підозрілість фінансової операції або діяльності, суб'єкт первинного фінмоніторингу враховує результати типологічних досліджень, підготовлених уповноваженим органом, які публікуються на його офіційному веб-сайті, а також рекомендації органів державного фінансового моніторингу.

Таким чином, з метою приведення національного законодавства у сфері боротьби з відмиванням грошей у відповідність до європейських стандартів та впровадження Директиви Європейського Союзу «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей і фінансування тероризму», була ухвалена оновлена редакція Закону про фінансовий моніторинг. Це дозволяє інтегрувати міжнародний досвід у національну практику боротьби з легалізацією активів, здобутих злочинним шляхом.

Висновки до розділу 1

Відмивання злочинних коштів є серйозною загрозою для функціонування легального бізнесу та його економічної безпеки. Наприкінці XX століття міжнародна спільнота посилила боротьбу з процесами легалізації брудних грошей, заснувавши Міжнародну групу з протидії відмиванню коштів – FATF. Україна приєдналася до цієї ініціативи економічно розвинених держав, створивши національний підрозділ фінансової розвідки – Державну службу фінансового моніторингу. Крім того, вітчизняне законодавство встановлює кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом.

Національна система фінансового моніторингу в Україні складається з двох рівнів: на першому рівні державні органи фінансового моніторингу здійснюють державний нагляд, а на другому рівні суб'єкти первинного фінансового моніторингу проводять попередню перевірку фінансових операцій. Спеціально уповноважений орган – Держфінмоніторинг – координує роботу всіх суб'єктів фінансового моніторингу різного рівня, обробляє повідомлення про підозрілі фінансові операції, проводить фінансові розслідування, формує узагальнені звіти та направляє їх до відповідних правоохоронних органів.

Основним нормативним документом, який регулює діяльність з протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення». У новій редакції цей Закон ввів ризик-орієнтований підхід до оцінки операцій клієнтів, що дозволяє визначати відповідні дії залежно від рівня легалізаційного ризику, а також підвищив порогові суми фінансових операцій для нагляду.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Масштаби поширення легалізаційних процесів в Україні

У сучасних умовах економічної нестабільності в Україні, яка характеризується високим рівнем макроекономічної невизначеності, посиленням конкуренції та змінами зовнішнього середовища, важливість економічних методів управління, зокрема фінансового моніторингу, стрімко зростає. Фінансовий моніторинг є важливою складовою управлінських систем на різних рівнях економіки країни, забезпечуючи отримання актуальної та об'єктивної інформації про зміни умов як внутрішніх, так і зовнішніх щодо об'єкта управління, що необхідна для прийняття обґрунтованих рішень. Значення фінансового моніторингу зумовлено необхідністю відслідковувати зміни в економічній ситуації, аналізувати негативні тенденції та оперативно коригувати стратегії управління.

Фінансовий моніторинг є особливою формою фінансового контролю, що базується на ризик-орієнтованому підході. Однак його впровадження стикається з певними труднощами, зокрема:

- проблеми з забезпеченням достовірності інформаційних даних та належним контролем за ними;
- відсутність єдиної програми для оцінки ризиків по основних категоріях країн, клієнтів і послуг;
- ризик відмивання коштів зазвичай аналізується тільки через призму банківських установ, без врахування індивідуальних ризиків конкретних працівників.

Завдяки своїй специфіці фінансовий моніторинг, як форма фінансового контролю, здійснюється у два етапи. Перший етап виконують суб'єкти

первинного фінансового моніторингу (СПФМ), а другий етап пов'язаний з обробкою повідомлень про підозрілі та «порогові» фінансові операції. Всі ці повідомлення обробляються українським підрозділом фінансової розвідки – Державною службою фінансового моніторингу. Цей орган здійснює облік СПФМ, збирає та систематизує інформацію про фінансові операції, готує досьє на підозрілі операції і передає їх відповідним правоохоронним органам (рис. 2.1).

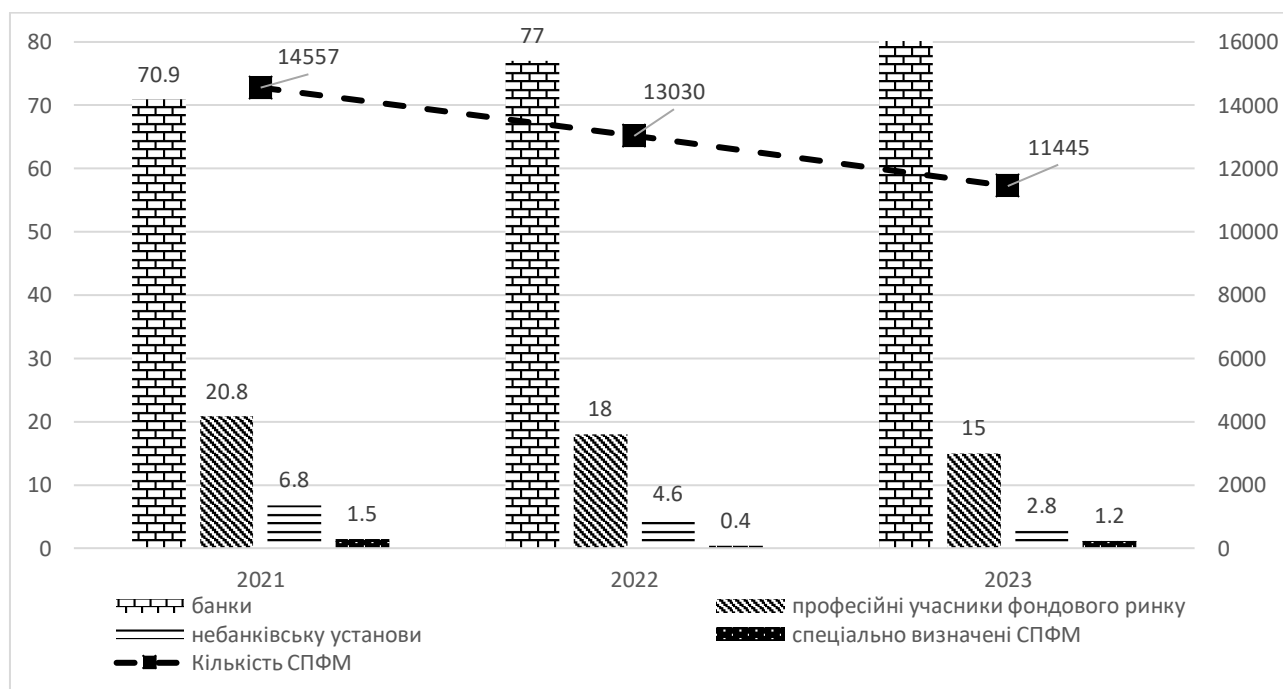


Рис. 2.1. Кількість та структура суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що перебувають на обліку Держфінмоніторингу упродовж 2021-2023 рр., % та од.

Джерело: сформовано автором за даними [15, 16, 17]

Держфінмоніторинг – це орган, який отримує інформацію від суб'єктів первинного фінансового моніторингу стосовно операцій, що перевищують встановлені порогові значення, а також тих, що можуть викликати підозру. Динаміку кількості отриманих повідомлень представлено нижче (рис. 2.2).

Згідно з даними, наведеними на рис. 2.2, можна спостерігати чітку тенденцію до зменшення числа повідомлень, що надходять до Держфінмоніторингу. Це пояснюється підвищенням порогових значень фінансових операцій, визначених новою редакцією Закону про фінмоніторинг, а також впровадженням ризик-орієнтованого підходу СПФМ.

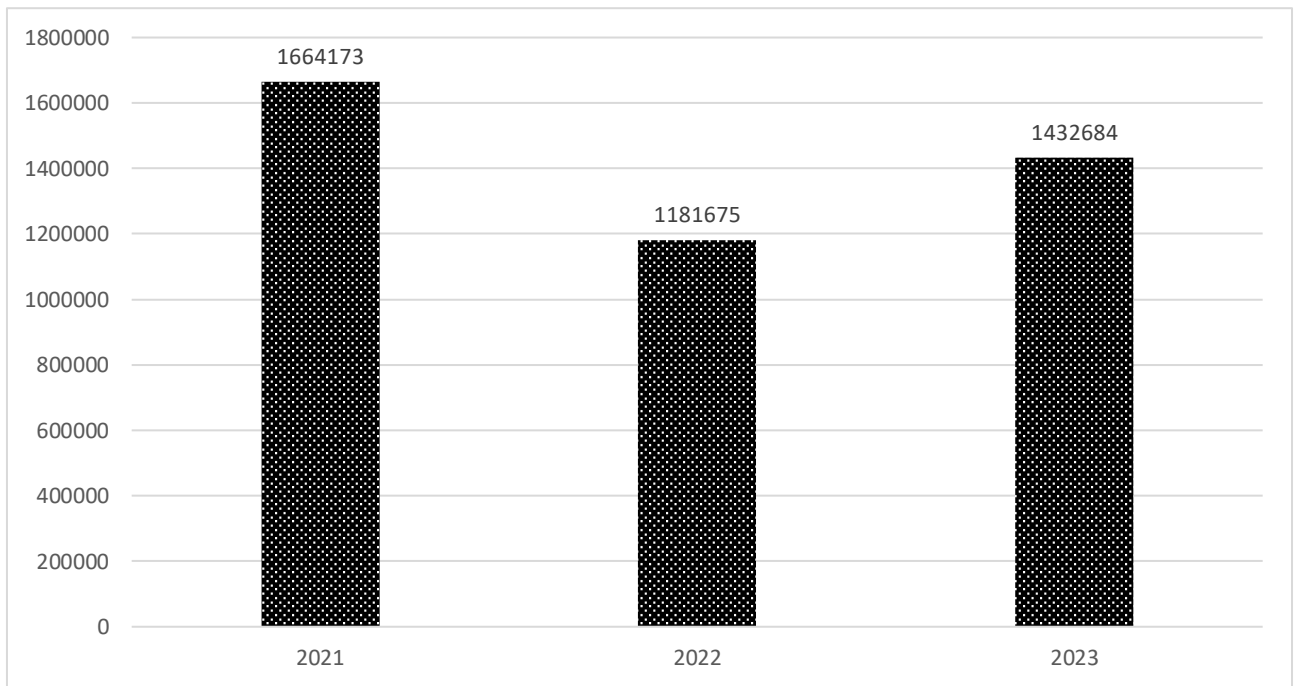


Рис. 2.2. Кількість поданої до Держфінмоніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, упродовж 2021-2023 рр., одиниць

Джерело: сформовано автором за даними [15, 16, 17]

Як і раніше, найбільшу кількість повідомлень надсилають банківські установи, і в 2023 році їх частка склала 99,56% (рис. 2.3).

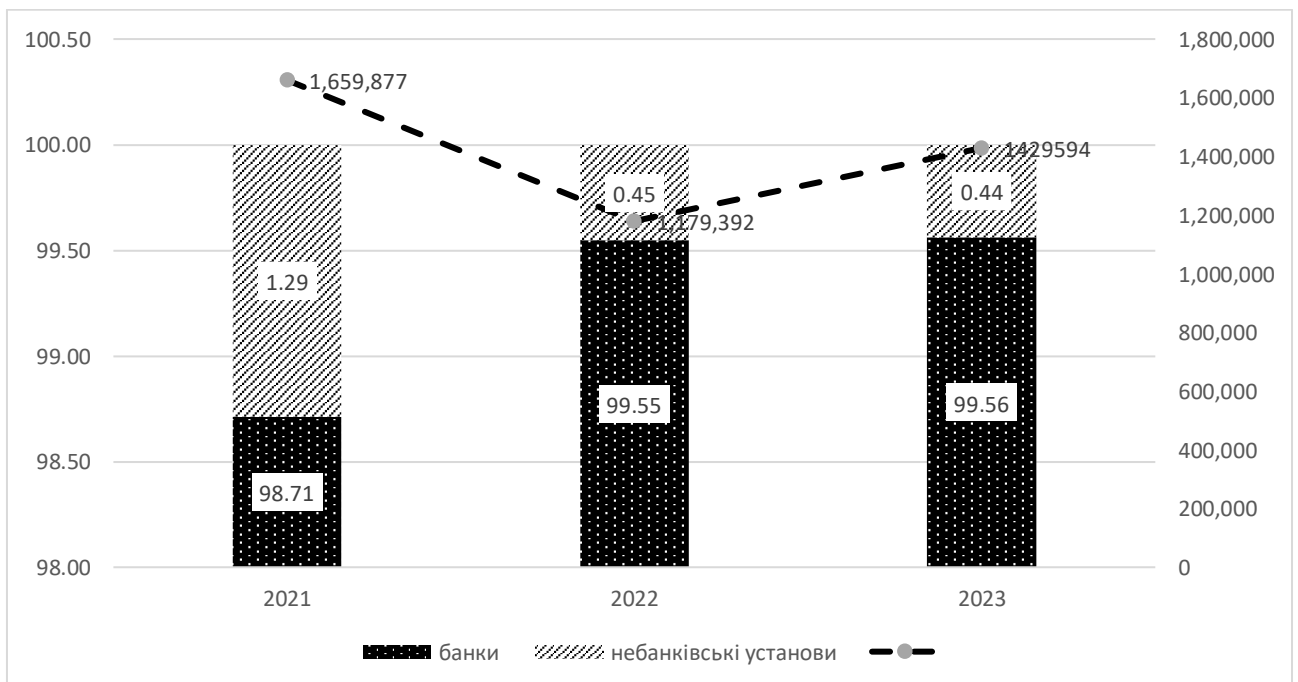


Рис.2.3. Кількість та структура повідомлень від банків та небанківських установ, надісланих Держфінмоніторингу упродовж 2021-2023 рр., од. та %

Джерело: складено автором за даними [15, 16, 17]

Серед небанківських фінансових установ найчастіше повідомляють професійні учасники фондового ринку (їх частка у 2023 році становила 53,74%), фінансові компанії (27,9%), страхові компанії (6,34%), інші суб'єкти, які надають фінансові послуги (7,05%), та організатори лотерей (4,97%). Частка інших СПФМ є мінімальною, коливаючись від 0% до 1% від загальної кількості повідомлень від небанківських установ.

Повідомлення, що надходять, підлягають аналізу та обробці Держфінмоніторингом України. Початкова обробка здійснюється аналітичним центром Єдиної аналітичної системи фінансового моніторингу, після чого ці повідомлення зберігаються в сховищі. Всі повідомлення класифікуються за рівнем ризику та піддаються аналізу на предмет можливого зв'язку з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму або іншими правопорушеннями, що передбачаються Кримінальним кодексом України.

Під час аналізу Держфінмоніторинг використовує міжнародний досвід у боротьбі з легалізацією «брудних» грошей та застосовує ризик-орієнтований підхід. Для проведення аналізу також використовуються додаткові дані, отримані від суб'єктів через запити (у 2023 році було надіслано 21505 запитів до 67 банків). Результатом роботи є формування файлів для фінансових розслідувань. Досьє аналізується для виявлення підстав вважати, що фінансова операція може бути пов'язана з відмиванням коштів (ВК), фінансуванням тероризму (ФТ), фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення (ФРЗМЗ) або з іншими правопорушеннями, передбаченими Кримінальним кодексом України.

Протягом 2023 р. Держфінмоніторинг отримав від СПФМ 98 535 кейсових повідомлень про підозрілі фінансові операції, які містять ознаки підозри. Для порівняння, у 2022 р. було отримано 38 121 таке повідомлення. Після проведення аналізу було сформовано 6 785 досьє (рис. 2.4).

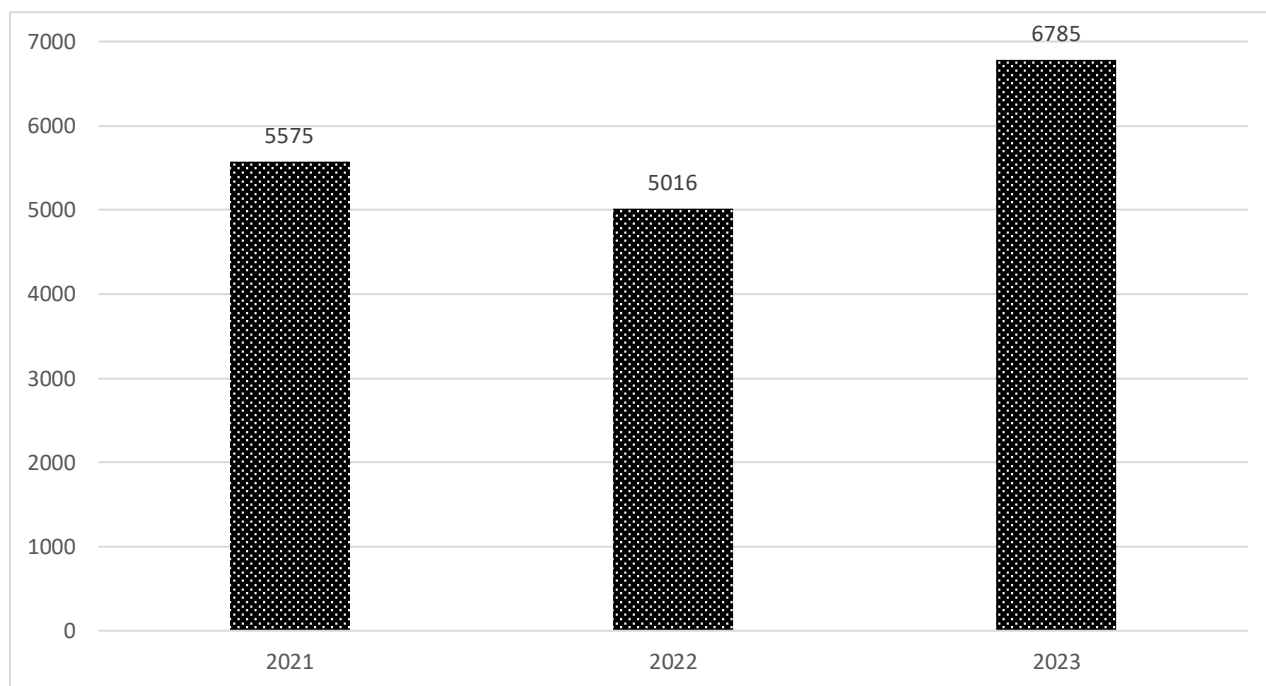


Рис. 2.4. Динаміка сформованих дос'є Держфінмоніторингом України упродовж 2021-2023 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [15, 16, 17]

Проблема легалізації доходів має не лише фінансовий, а й соціальний характер, оскільки такі доходи можуть бути приховані не тільки з метою уникнення податків, але й для замаскування коштів, отриманих злочинним шляхом, через торгівлю наркотиками, зброєю, работоргівлю тощо. Тінізація доходів створює не тільки серйозні фінансові проблеми (недоотримання коштів державним і місцевим бюджетам), але й призводить до гострої соціальної проблеми – здійснення незаконної діяльності. За оцінками, щороку в світі до легального фінансового обігу потрапляє від 590 мільярдів до 1,5 трильйона доларів, здобутих злочинним шляхом, що становить від 2 до 5 % від світового ВВП. Легалізація таких значних сум доходів, отриманих незаконним шляхом, пояснюється розбіжностями в законодавствах різних країн, а також недоліками національних нормативів (наприклад, створенням спеціальних суб'єктів господарювання, які не підлягають строгому контролю). Тому необхідність створення ефективної і всебічної глобальної мережі для боротьби з легалізацією незаконно здобутих доходів є актуальним викликом сучасного суспільства.

Отже, основна мета діяльності Держфінмоніторингу полягає у запобіганні та боротьбі з порушеннями у сфері фінансових операцій. Цей орган активно працює в даній галузі, аналізуючи матеріали, що стосуються діяльності банків і небанківських установ, що, в свою чергу, має значний вплив на розвиток національної системи фінансового моніторингу в цілому. Важливо відзначити, що Держфінмоніторинг впроваджує нові технології для виконання своїх завдань, застосовуючи єдину інформаційну систему для протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширенню зброї масового знищення. Ця система працює безперервно, що забезпечує стабільну роботу органу.

Досягнення цієї ефективності неможливе без використання сучасних інформаційних технологій, зокрема, сервісів електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів СЕВ ДЕІР «Трембіта» та технологій програмного інтерфейсу (API). У рамках цієї системи Держфінмоніторинг використовує програмне забезпечення для обміну інформацією з Міністерством внутрішніх справ, зокрема для перевірки осіб, які перебувають у розшуку, а також для перевірки недійсних, викрадених і втрачених паспортів.

Окрім того, орган активно взаємодіє з інформаційними базами Міністерства юстиції, зокрема з Державним реєстром речових прав на нерухоме майно. Для обміну даними також залучаються органи місцевого самоврядування та інші установи, що мають необхідну інформацію.

Водночас у сфері фінансового моніторингу є певні труднощі, зокрема через недостатню інфраструктуру, проблеми з Інтернет-з'єднанням, недостатнє використання хмарних технологій, а також питання довіри до цифрових платформ і можливі зловживання в процесі передачі даних.

Для подолання цих проблем необхідно реалізувати конкретні напрямки, що сприятимуть розвитку цифрових технологій у сфері фінансового моніторингу. Так, регулювання цієї системи в умовах цифровізації здійснюється через тісну взаємодію серверів та баз даних державних органів, що володіють відповідною інформацією та можуть забезпечити Держфінмоніторинг даними для

повноцінного аналізу. Основною ланкою цієї інформаційної системи є Інтернет, який забезпечує ефективну комунікацію між усіма учасниками обміну інформацією.

2.2.Оцінка результативності функціонування національного підрозділу фінансової розвідки

Державна служба фінансового моніторингу України функціонує відповідно до міжнародних стандартів фінансового моніторингу (розвідки) та вимог чинного законодавства. Зважаючи на зовнішні загрози, що виникають для країни, надзвичайно важливою є мобілізація всіх ресурсів та зусиль для їх запобігання.

Для детального аналізу діяльності Держфінмоніторингу важливо звернути увагу на Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 року, відповідно до якого в пункті 2 зазначено, що: «Військовому командуванню, органам виконавчої влади та місцевого самоврядування необхідно реалізовувати заходи, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану», для забезпечення оборони та безпеки держави» [18]. У цьому Указі також визначено можливість застосування заходів, визначених відповідним законодавством [19].

Згідно з п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537 «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України», Держфінмоніторинг є центральним органом виконавчої влади, що координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і реалізує державну політику у сфері протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення [20].

З огляду на чинне законодавство України, Держфінмоніторинг проводить необхідні заходи відповідно до Закону [19] та інших нормативно-правових актів. Так, згідно з пп. 19 п. 4 Положення, Держфінмоніторинг надає рекомендації та

методичну допомогу суб'єктам фінансового моніторингу щодо дотримання законодавства у сфері боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму [21; 20].

Водночас, у контексті законодавчих змін, слід звернути увагу на Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності під час воєнного стану» від 03.03.2022 р. [22], який дозволяє фізичним та юридичним особам подавати звітність після трьох місяців з моменту скасування або припинення воєнного стану. Це важливо, оскільки під час воєнних дій виконання правових норм може бути ускладнене через безпекові загрози.

У сфері фінансового моніторингу існують різні рівні, включаючи первинний та державний. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом» від 06.12.2019 р., суб'єктами державного фінансового моніторингу є різні органи, зокрема Національний банк України та інші органи виконавчої влади [23]. Згідно з постановою КМУ № 537, Держфінмоніторинг виконує функції центрального органу виконавчої влади.

Таким чином, враховуючи актуальність законодавчих вимог під час війни, Держфінмоніторинг надає рекомендації щодо дотримання законодавства, в тому числі здійснення заходів належної перевірки фінансових операцій та застосування ризик-орієнтованого підходу [24]. У таких умовах важливо враховувати конкретні обставини, що можуть вплинути на здатність виконати ці вимоги

Під час воєнного стану Держфінмоніторинг вживає заходи для протидії зовнішнім загрозам, зокрема через припинення участі терористичної держави – російської федерації – у засіданнях Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (MONEYVAL). Це досягнуто завдяки впливу на прийняття Рішення Парламентської Асамблеї Ради Європи від 25.02.2022 року, яке призупиняє право росії на самопредставлення в органах Ради Європи. У зв'язку з цим виникає необхідність також внести російську федерацію, Республіку Білорусь, Іран та

інші держави, які підтримують або поширюють зброю масового знищення, а також легалізують злочинно отримані кошти, до чорного списку Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Внесення до цього списку означає позбавлення таких країн доступу до світової економіки та розрив взаємодії з міжнародними інституціями. Як результат, на засіданні FATF, що відбулося з 22-24 лютого 2023 р., було призупинено членство російської федерації в організації. Окрім цього, Держфінмоніторинг у своїх Рекомендаціях акцентує на необхідності перевірки контрагентів через сайти Європейської комісії, Міністерства фінансів США, РНБО України, а також офіційні ресурси, що містять інформацію про осіб, до яких застосовані санкції. Поглиблення співпраці з міжнародними організаціями в цій сфері сприятиме швидшому впровадженню заходів фінансовими моніторами на глобальному рівні.

У зв'язку з вищезазначеним, важливо посилити та продовжити політику виявлення інформації про фінансові операції осіб, чії дії спрямовані проти України. Це підтверджує діяльність Держфінмоніторингу за 2022-2023 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість підготовлених Держфінмоніторингом України узагальнюючих матеріали упродовж 2021-2023 рр., од.

Показники	Роки			Відхилення 2023р. до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Кількість матеріалів, підготовлених Держфінмоніторингом України, в т.ч.:	1170	934	1122	-48
узагальнених матеріалів	767	550	608	-159
додаткових узагальнених матеріалів	403	384	514	111

Джерело: сформовано автором за даними [15, 16, 17]

Держфінмоніторинг проводить аналіз фінансових операцій за допомогою ризик-орієнтованого підходу, враховуючи міжнародний досвід боротьби з ВК, ФТ і ФРЗМЗ. У 2023 р. порівняно з 2022 р., кількість відкритих досьє

збільшилася на понад 35%, що становить 1122 нових досьє. У 2023 р., за результатами обробки досьє, Держфінмоніторинг передав до правоохоронних та розвідувальних органів 1122 матеріали, зокрема 608 узагальнених та 514 додаткових узагальнених матеріалів. Аналіз отриманих повідомлень проводиться з урахуванням додаткової інформації, яку Держфінмоніторинг отримує через запити. Зокрема, протягом 2023 року було направлено 21 505 запитів до 67 банківських установ з вимогою надання додаткових відомостей.

Зокрема, протягом цього періоду до правоохоронних органів було направлено 342 матеріали, що стосуються фінансових операцій, пов'язаних з можливою причетністю осіб з Російської Федерації та Республіки Білорусь до протиправної діяльності проти України, а також виявленням ознак колабораціонізму. Зокрема:

- 1) 226 узагальнених матеріалів, що містять відомості про фінансові операції, які викликають підозри у спеціального органу (п. 61 ч. 1 ст. 1 Закону);
- 2) 116 додаткових узагальнених матеріалів, що містять відомості на основі аналізу нової інформації до раніше поданих матеріалів (п. 22 ч. 1 ст. 1 Закону).

Для вивчення змін та впливу воєнного стану на Держфінмоніторинг в умовах війни важливо звернути увагу на статистичні дані. О.М. Маценко та М.К. Шапочка зазначають, що «статистичний показник є узагальненою кількісною характеристикою властивостей масових суспільних явищ» і підкреслюють, що до структури статистичної науки відноситься галузева статистика (у цьому випадку правова статистика) [18]. З цими твердженнями можна погодитись, оскільки ефективність роботи органу та динаміка змін певних явищ вимірюються саме за допомогою цих показників. Діяльність Держфінмоніторингу в цьому напрямку значно прискорилося порівняно з попереднім періодом (табл.2.2).

У 2023 р. загальна сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів або кримінальними правопорушеннями, складає 102,1 млрд грн, зокрема:

- 89,0 млрд грн – кошти, пов'язані із легалізацією злочинних доходів;
- 12,4 млрд грн кошти, від вчиненням кримінальних правопорушень;

- 0,7 млрд грн – кошти, пов’язані із фінансуванням тероризму.

Таблиця 2.2

Кількість матеріалів, підготовлених Держінмоніторингом України та переданих правоохоронним органам упродовж 2021-2023 рр., од.

Правоохоронні органи	Роки			Відхилення 2023р. до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Національна поліція України, в т.ч.:	399	191	278	-121
узагальнених матеріалів	345	147	212	-133
додаткових узагальнених матеріалів	54	44	66	12
Органи податкової служби України	265	125	119	-146
узагальнених матеріалів	168	90	71	-97
додаткових узагальнених матеріалів	97	35	48	-49
Служба безпеки України	239	339	348	109
узагальнених матеріалів	116	219	194	78
додаткових узагальнених матеріалів	123	120	154	31
Органи прокуратури	117	109	101	-16
узагальнених матеріалів	82	35	30	-52
додаткових узагальнених матеріалів	35	74	71	36
Національне антикорупційне бюро	110	96	167	57
узагальнених матеріалів	36	24	47	11
додаткових узагальнених матеріалів	74	72	120	46
Державне бюро розслідувань	40	73	109	69
узагальнених матеріалів	20	34	54	34
додаткових узагальнених матеріалів	20	39	55	35
Розвідувальні органи	0	1	0	0
узагальнених матеріалів	0	1	0	0
додаткових узагальнених матеріалів	0	0	0	0

Джерело: сформовано автором за даними [15, 16, 17]

Згідно з положеннями ст. 25 Закону про фінмоніторинг, Держфінмоніторинг забезпечує належне функціонування *єдиної інформаційної системи* у сфері боротьби з легалізацією доходів. Ця система гарантує безперервність процесів, що включають отримання початкової інформації від державних органів та СПФМ, а також її аналітичну обробку. Крім того, система підтримує інформаційне середовище для взаємодії з учасниками фінансового моніторингу. ІСФМ працює безперервно, 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Спеціально уповноважений орган відповідає за стабільну роботу програмно-технічних засобів відповідно до встановлених норм. Держфінмоніторинг активно працює над покращенням електронної взаємодії між учасниками системи, а також на вдосконаленні оперативного та стратегічного аналізу. Зокрема, ініційовано заходи щодо модернізації базових платформ Аналітичної системи «e-case фінансового моніторингу» і впровадження технологій доступу до державних електронних інформаційних ресурсів.

Важливим напрямом роботи національного підрозділу фінансової розвідки є підготовка кадрів у антилегалізаційній сфері. Завдання щодо підготовки та перепідготовки кадрів виконує Академія фінансового моніторингу. Основний акцент діяльності академії полягає в навчанні та підвищенні кваліфікації кадрів у сфері ПВК/ФТ, щоб забезпечити індивідуальний підхід до підготовки фахівців для Державної служби фінансового моніторингу, правоохоронних органів, судової системи та інших учасників системи фінмоніторингу.

Викладацький склад академії складається з представників Держфінмоніторингу, державних регуляторів, таких як Національний банк України, Міністерство фінансів, Нацкомфінпослуг, а також експертів і практиків у галузі боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. За роки своєї роботи Академія підвищила кваліфікацію 21 421 фахівця з питань фінансового моніторингу. У 2022 році в академії навчалися 1 670 слухачів, серед яких були представники правоохоронних, розвідувальних, судових органів та інших державних установ (979 фахівців) і відповідальні працівники Держфінмоніторингу України (691 фахівець).

У період воєнного конфлікту міжвідомча координація Держфінмоніторингу була орієнтована на взаємодію в межах фінансового моніторингу, зокрема на:

- реалізацію стратегії розвитку національної системи фінансового моніторингу (НСФМ);
- організацію роботи Ради з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення;
- координацію змін у НСФМ після 5-го раунду оцінки України Комітетом MONEYVAL;
- обмін інформацією із суб'єктами державного фінансового моніторингу;
- виконання Програми стратегічного розвитку Держфінмоніторингу до 2024 року, затвердженої наказом Мінфіну;
- реалізацію пріоритетних напрямків діяльності Держфінмоніторингу в умовах воєнного стану, визначених Мінфіном;
- посилення співпраці з громадськістю.

Ключовою складовою діяльності Держфінмоніторингу є встановлення співпраці з міжнародними організаціями та іноземними партнерами, які відповідають за реалізацію заходів протидії легалізації коштів. Держфінмоніторинг активно співпрацює з основними міжнародними інституціями, що займаються питаннями ПВК/ФТ, такими як Група розвитку фінансових заходів протидії відмиванню грошей (FATF), Егмонтська група фінансових розвідок, Комітет MONEYVAL Ради Європи, ЄС, ООН, Світовий банк, НАТО, ОБСЄ, ОЕСР та інші глобальні організації.

Держфінмоніторинг України, як національний підрозділ фінансової розвідки, понад 20 років бореться з «відмиванням» коштів в Україні. Цей орган має адміністративний характер і займається збором, обробкою та аналізом інформації про підозрілі фінансові операції. У разі підозри щодо «відмивання» незаконно отриманих коштів, Держфінмоніторинг формує дос'є, проводить фінансові розслідування та готує матеріали для правоохоронних органів,

відповідно до характеру злочину. Прийняття нової редакції Закону про фінмоніторинг, що включає ризик-орієнтований підхід та підвищення порогових сум фінансових операцій, позитивно вплинуло на ефективність роботи Держфінмоніторингу, зокрема на збільшення кількості сформованих досьє, підготовлених матеріалів і відкритих кримінальних проваджень.

Не менш важливою складовою діяльності є організація міжвідомчої та міжнародної співпраці. Держфінмоніторинг активно працює над розробкою спільних нормативно-правових актів з різними органами влади в галузі протидії легалізації коштів.

З початку війни з росією, Держфінмоніторинг спрямовує зусилля на залучення країни-агресора до міжнародної відповідальності за злочини проти миру, включаючи відмивання «брудних» коштів, фінансування тероризму та підтримку розповсюдження зброї масового знищення. Для цього орган проводив міжнародні заходи (виявлення і блокування криптогаманців, що належать країні-агресору, розробка заходів для блокування російських криптоактивів, запити до APG і FATF щодо змін статусу росії). Водночас здійснювались внутрішні заходи, включаючи розслідування щодо активів, що можуть бути пов'язані з Росією, пошук активів колаборантів, а також виявлення фінансування диверсійно-розвідувальних груп і проросійських пропагандистських мереж.

Окрім того, завдяки співпраці з Егмонтською групою було обмежено участь представників терористичної держави в діяльності цієї міжнародної організації. Також Азіатсько-Тихоокеанський орган фінансової розвідки (APG) припинив статус спостерігача для Російської Федерації в своєму складі.

Ця інформація підкреслює важливість вжиття заходів, спрямованих на захист національних інтересів України. Вказані матеріали є підставою для ініціювання кримінальних проваджень, проведення досудового розслідування, надання матеріалів для слідчих дій тощо. Враховуючи особливості роботи Держфінмоніторингу, важливо ухвалити нормативно-правові акти, які регулюють взаємодію між правоохоронними органами відповідно до ст. 216 («Підслідність») Кримінального процесуального кодексу України. У зв'язку з

цим, необхідно більш детально визначити механізм таких взаємин, щоб забезпечити ефективну реалізацію завдань, поставлених перед Держфінмоніторингом. Важливим також є вирішення питання про притягнення до відповідальності осіб, що порушують закон, тому діяльність національних органів фінансового моніторингу (розвідки) разом із суб'єктами первинного фінансового моніторингу та правоохоронними органами має постійно вдосконалюватися.

Продовження співпраці з міжнародними організаціями та проведення аналітичних досліджень також є актуальними, зокрема в контексті боротьби з відмиванням коштів, які фінансують збройні дії Російської Федерації, Республіки Білорусь, Ірану та інших держав, що допомагають обійти санкції проти цих країн. У цьому контексті кожен суб'єкт первинного фінансового моніторингу має дотримуватися методичних рекомендацій Держфінмоніторингу, зокрема тих, що стосуються типологічних досліджень фінансових операцій, пов'язаних із неправомірними доходами, здобутими через злочини в умовах воєнного стану. Дотримання цих рекомендацій сприятиме оптимізації роботи фінансового моніторингу на національному та міжнародному рівнях і зменшить ризики вчинення злочинів, пов'язаних з відмиванням доходів, згідно з положеннями Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом.

Висновки до розділу 2

В умовах глобальної нестабільності та виникнення новітніх викликів і небезпек, проблема посилення деструктивного впливу соціально-економічних факторів на систему боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму в Україні стає дедалі актуальнішою. Це створює значні загрози для економічної безпеки країни, які вимагають

невідкладного реагування та вдосконалення існуючих механізмів протидії цим злочинним явищам.

Найбільший руйнівний вплив на систему протидії легалізації (відмиванню) коштів, здобутих злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму в Україні мають такі соціально-економічні чинники, як тінізація економіки, корупція на всіх рівнях влади та поширення економічної злочинності, яка пов'язана з легалізацією незаконно отриманих доходів. Всі ці фактори створюють сприятливі умови для розвитку відмивання грошей та інших фінансових злочинів, що ускладнює боротьбу з цими явищами та значно підвищує ризики для державної економічної безпеки.

Дослідження показують, що національна система антилегалізаційного законодавства на сьогодні є недостатньо ефективною у частині визначення відповідальності за злочини, пов'язані з відмиванням доходів, здобутих незаконним шляхом, і фінансуванням тероризму. Це вимагає суттєвого перегляду існуючого правового поля, а також розробки та впровадження нових норм, які дозволять більш ефективно протидіяти таким злочинним практикам.

Водночас, оцінка роботи вітчизняного підрозділу фінансової розвідки показує позитивні результати, зокрема високу активність у виявленні підозрілих фінансових операцій. Це сприяє підвищенню іміджу країни на міжнародній арені, демонструючи зобов'язання України щодо виконання міжнародних стандартів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Проте, для досягнення ще більшої ефективності необхідно забезпечити тіснішу координацію між різними державними та міжнародними інституціями, а також оновлення технологічних інструментів для моніторингу фінансових операцій.

Легалізація коштів є вторинним злочином, оскільки вона можлива лише в разі відмивання коштів, отриманих у результаті іншого кримінального правопорушення, що називається предикатним злочином. До таких злочинів відносяться корупція, шахрайство, зловживання державними коштами, кіберзлочинність, торгівля наркотиками, людьми та зброєю. Рівень корупції в Україні є серйозною загрозою для стабільності держави. Незважаючи на те, що

останніми роками спостерігається незначне покращення за Індексом сприйняття корупції, загальний рівень корупційних проявів залишається надто високим. Проблеми з використанням державних фінансів і ресурсів також є однією з основних причин корупційних схем.

Для протидії процесам легалізації злочинних доходів в Україні функціонує система фінансового моніторингу, очолювана Державною службою фінансового моніторингу України. Ця служба як національний підрозділ фінансової розвідки здійснює координацію роботи суб'єктів фінансового моніторингу різних рівнів, збирає та обробляє повідомлення про підозрілі фінансові операції, систематизує цю інформацію та готує відповідні матеріали для передачі правоохоронним органам. У 2022 році до Держфінмоніторингу надійшло 1432684 повідомлень, на основі яких було сформовано 6785 досьє, а також підготовлено 608 узагальнених і 514 додаткових матеріали.

Окрім роботи з інформацією про фінансові операції, отриману від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, Держфінмоніторинг також займається аналітичною та законотворчою діяльністю, підготовкою та перепідготовкою кадрів, а також налагодженням міжвідомчої та міжнародної співпраці. Це дозволяє підвищити ефективність боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, а також значно покращити взаємодію з міжнародними інституціями в рамках виконання зобов'язань перед міжнародними організаціями, такими як FATF.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

3.1. Проблемні аспекти функціонування системи фінансового моніторингу України та шляхи їх усунення

Фінансовий моніторинг є важливою складовою економічного управління, яка відіграє ключову роль у розвитку сучасного суспільства, особливо в умовах нестабільної макроекономічної ситуації в Україні, непевної зовнішньої політики та внутрішніх суперечностей на ринку. Як частина управлінської системи в економічному середовищі країни, фінансовий моніторинг забезпечує отримання даних про діяльність суб'єктів, що здійснюють фінансові операції. Цей процес спрямований на своєчасну реакцію на зміни в фінансовій сфері, а також на запобігання та усунення негативних наслідків, які можуть виникнути через зловживання у розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів.

Складна соціально-політична ситуація в країні має негативний вплив на всі аспекти економіки, що призводить до руйнації виробничих потужностей, житлового фонду, зниження рівня життя населення, втрати науково-технічного потенціалу, скорочення інвестицій та зростання тіньових економічних процесів. У таких умовах питання забезпечення економічної безпеки національної економіки набуває особливої важливості. Водночас ефективне функціонування системи фінансового моніторингу як інструмента економічної безпеки є важливим елементом у цих умовах. Передумови створення концепції вдосконалення системи фінансового моніторингу як інструменту забезпечення економічної безпеки національної економіки включає такі основні компоненти:

– основна мета – забезпечення економічної безпеки національної економіки полягає у підтримці належного рівня функціонування системи фінансового моніторингу;

– цілі забезпечення економічної безпеки національної економіки включають: підвищення ефективності фінансового моніторингу банків щодо оцінки легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом; аналіз втрат банків через їх участь у процесах легалізації кримінальних доходів; розробка рекомендацій для оптимізації системи фінансового моніторингу; мінімізація ризиків використання фінансових посередників для легалізації кримінальних коштів;

– основні методи забезпечення економічної безпеки національної економіки включають: гравітаційне моделювання, DEA-аналіз, дерева рішень, теорія ігор, інтелектуальний аналіз даних (нейронні мережі);

– принципи організації економічної безпеки національної економіки передбачають: визначення національних інтересів на державному рівні; наявність основних критеріїв фінансового моніторингу для забезпечення економічної безпеки; визначення порогових значень індикаторів економічної безпеки та їх порівняння з поточними значеннями; необхідність структурного формування системи фінансового моніторингу в контексті економічної безпеки; здійснення постійного моніторингу ключових індикаторів економічної безпеки; визначення функцій і повноважень суб'єктів фінансового моніторингу та встановлення відповідальності за економічну безпеку;

– національні інтереси в контексті економічної безпеки включають: забезпечення фінансової стабільності економіки, скорочення державних витрат, легалізацію тіньової економіки, зміцнення національної валюти, зниження інфляції, підтримку позитивного зовнішнього торгового платіжного балансу, залучення інвестицій для розвитку економіки, посилення контролю за їх ефективним використанням, створення надійної банківської системи та ефективних фондових і страхових ринків;

– сучасні та потенційні загрози економічній безпеці національної економіки (формування контр-векторів, що загрожують зазначеним інтересам).

Складність процесу фінансового моніторингу для боротьби з легалізацією кримінальних доходів вимагає швидшого реагування та вжиття відповідних заходів для направлення зусиль суб'єктів державного фінансового моніторингу на протидію відмиванню незаконних коштів.

З набранням чинності оновленої версії Закону про фінансовий моніторинг діяльність як суб'єктів первинного фінансового моніторингу, так і Державної служби фінансового моніторингу України у сфері боротьби з легалізацією незаконно отриманих доходів та фінансуванням тероризму стала більш цілісною та організованою. Наразі існують ефективні підрозділи, що займаються оцінкою загроз національній безпеці, які виникають через легалізацію злочинно здобутих коштів, фінансування тероризму та поширення зброї масового знищення. Однак, для підвищення ефективності фінансового моніторингу необхідні подальші вдосконалення.

Наразі процедура реагування правоохоронців на матеріали, надані Держфінмоніторингом, та їх взаємодія з виявлення злочинних схем і зворотний зв'язок щодо результатів залишаються недостатньо ефективними, що знижує результативність фінмоніторингу. Крім того, підрозділи державної реєстрації часто ігнорують запити суб'єктів первинного фінансового моніторингу про ідентифікацію клієнтів, зокрема тих, хто має незняту судимість за серйозні правопорушення. Одночасно, Держфінмоніторинг не інформує суб'єкти про хід кримінальних справ, судові рішення та інші результати.

Для підвищення ефективності фінансового моніторингу необхідно врахувати постійне ускладнення схем легалізації незаконних доходів, що змішуються з легальними, що вимагає безперервного моніторингу, обробки та аналізу даних щодо фінансових потоків і активів, щоб виявити потенційне включення злочинних коштів у легальні канали.

З нашої точки зору, введення функції контролю для суб'єктів фінансового моніторингу, яка дозволяє проводити електронні перевірки та прогнозувати фінансові можливості суб'єктів господарювання, сприятиме точнішій оцінці ситуації та ухваленню обґрунтованих рішень щодо передачі інформації до

відповідних органів. Оскільки ризики, пов'язані з діяльністю фінансових установ, залишаються важливими, для їх ефективного прогнозування необхідна тісна співпраця Держфінмоніторингу з НБУ.

Таким чином, як стратегія, так і тактика фінансового моніторингу повинні базуватися на результатах аналізу можливих ризиків відмивання незаконних коштів. Особлива увага повинна бути зосереджена на моніторингу фінансових потоків з метою виявлення операцій, пов'язаних з фінансуванням тероризму, особливо міжнародного характеру, що можуть включати великі суми готівки, використання благодійних фондів, неурядових чи фіктивних організацій. Для цього необхідно співпрацювати з міжнародними організаціями, обмінюватися інформацією з іноземними компетентними органами та використовувати міжнародні бази даних для зменшення використання офшорних юрисдикцій.

Проблема функціонування тіньових банківських каналів через фіктивні контракти вимагає удосконалення процедур митного та валютного контролю та посилення заходів для захисту бюджетних коштів від зловживань. Також слід перевіряти ефективність використання коштів під державні гарантії та виявляти нові способи легалізації злочинних доходів. Для підвищення результативності фінансового моніторингу рекомендується застосовувати методи превентивних дій, а також перехід до комплексного аналізу економічного стану та реалізації механізмів раннього попередження порушень у фінансовій сфері.

Сьогодні складність повернення незаконно здобутих фінансових ресурсів до легального обігу та державного бюджету України зростає через використання конвертаційних центрів і фіктивних компаній для виведення легальних коштів із обороту. Це стає особливо актуальним у контексті трансферного ціноутворення, що підвищує потребу в чіткому розмежуванні понять «відмивання» (кримінальна діяльність) та «легалізація» (можливе джерело інвестицій).

Варто зазначити, що Держфінмоніторинг поступово переходить на нові технології, що забезпечують виконання завдань за допомогою Єдиної інформаційної системи в галузі протидії легалізації. Ця система працює безперервно, надаючи цілодобову підтримку фінансовому моніторингу.

Сучасні інформаційні технології, що використовуються для її функціонування, включають застосування сервісів електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів, зокрема системи «Трембіта» та технологій API. У межах цієї системи Держфінмоніторинг обмінюється інформацією з Міністерством внутрішніх справ за допомогою сервісів, таких як перевірка наявності особи в розшуку, дійсності паспорта чи його статусу як втраченого. Також здійснюється співпраця з базами даних Міністерства юстиції, зокрема щодо реєстрації прав на нерухоме майно.

Однак існують значні труднощі, пов'язані з недостатньою інфраструктурною забезпеченістю, проблемами з Інтернет-зв'язком і недостатнім використанням хмарних технологій, а також питаннями довіри до цифрового середовища та можливими зловживаннями при передачі даних.

Для вирішення цих проблем у процесі цифровізації фінансового моніторингу необхідно вжити таких заходів:

- розвиток мобільного Інтернету, хмарних технологій та кібербезпеки;
- створення належних умов для електронного бізнесу;
- формування «м'якої» інфраструктури, яка забезпечить відкритість даних, ідентифікацію та довіру суб'єктів первинного фінмоніторингу;
- цифрова трансформація на регіональному та національному рівнях;
- надання технологічної та консультаційної підтримки для використання захищених інформаційно-комунікаційних систем.

Регулювання фінансового моніторингу в умовах цифровізації відбувається через тісну взаємодію між серверами та базами даних державних органів, що постачають необхідну інформацію для повноцінного фінмоніторингу. Інтернет є основним каналом обміну даними між учасниками.

Підвищення ефективності фінансового моніторингу як інструменту управління фінансами стане можливим за таких умов:

- наявність централізованої інформаційної бази та дієвої системи обміну інформацією між органами влади;

- використання наявних баз даних Державної фіскальної служби та правоохоронних органів для створення системи моніторингу;
- включення операцій, пов'язаних з мінімізацією податків, бюджетними коштами та несплатою податків до об'єктів легалізації;
- визначення методичних принципів обліку угод на ринку цінних паперів з обов'язковим зазначенням даних учасників;
- посилення контролю за структурами власності організацій, що проводять операції з фінансовими ресурсами, для виявлення вигодонабувачів;
- контроль за витратами та доходами громадян з метою зменшення ризиків фінансування злочинної діяльності.

Запропоновані заходи допоможуть створити ефективну систему для боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, що сприятиме зниженню рівня економічної злочинності та поліпшенню економічної стабільності. Важливим є забезпечення взаємодії на міжнародному рівні, використання сучасних технологій і створення умов для ефективного обміну інформацією.

3.2. Вдосконалення національної системи фінансового моніторингу в контексті дотримання стандартів FATF

Запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є важливим завданням для сучасного суспільства, оскільки цей процес негативно впливає на національні економіки та міжнародну фінансову систему. Легалізація злочинних доходів не тільки сприяє стабільності незаконних схем і організованої злочинності, але й створює умови для корупції, фінансування тероризму та інших загроз глобальній безпеці. Ця проблема особливо актуальна в умовах глобалізації, коли злочинні фінансові операції стають транснаціональними. Міжнародна спільнота, усвідомлюючи масштаби загрози, розробила низку механізмів для боротьби з цим явищем. Зокрема, ключову роль у цій сфері

відіграють рекомендації Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), які стали міжнародним стандартом у протидії легалізації злочинних доходів.

Міжнародна група з протидії відмиванню грошей (FATF) є міжурядовою організацією, основною метою якої є розробка та впровадження міжнародних заходів і стандартів щодо боротьби з відмиванням коштів [25, с. 316]. FATF виконує кілька важливих функцій, зокрема розробку міжнародних норм для запобігання легалізації злочинних доходів, фінансування тероризму та інших фінансових правопорушень. Ці стандарти, відомі як «40 рекомендацій FATF», формують комплексний підхід до створення національних систем для боротьби з фінансовими злочинами [25, с. 317-318].

Основою рекомендацій FATF є ризик-орієнтований підхід, що передбачає пропорційність заходів протидії до рівня потенційних загроз. Важливим принципом є баланс між боротьбою з фінансовими злочинами та захистом основних прав і свобод, зокрема права на приватність. Окрім того, FATF акцентує на важливості міжнародної співпраці, що включає обмін інформацією, правову допомогу та екстрадицію [26]. Рекомендації спрямовані на забезпечення прозорості фінансових операцій, створення реєстрів бенефіціарних власників, протидію фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і боротьбу з використанням новітніх технологій, таких як криптовалюти, для злочинних цілей [27, с. 184].

Вимога ЄС щодо врахування стандартів FATF під час реформування системи боротьби з легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом, є обґрунтованою. Основною метою цієї організації є складання списку країн, які недостатньо співпрацюють із FATF, намагаються мінімізувати свою взаємодію з її експертами або підтримують фінансування тероризму та екстремізму. Країни ЄС роблять усе можливе, щоб уникнути потрапляння до цього списку, оскільки потрапляння до нього серйозно шкодить банківській системі та зовнішньоекономічній діяльності таких країн. Платежі, що надходять до банків таких держав, завжди викликають підозру, і їх виконання може бути заблоковане.

Україна потрапляла до чорного списку FATF кілька разів: спочатку з 2002 по 2004 рік, а потім знову у 2010 році через невідповідність національного законодавства вимогам міжнародних стандартів у сфері фондового ринку. Це призвело до серйозних негативних наслідків для фінансової системи, таких як зростання недовіри серед потенційних інвесторів, підвищення вартості позик для держави та приватних компаній, додаткові зобов'язання для українських бізнесів з доказу легальності своїх активів, ускладнення процедур відкриття рахунків в іноземних банках і користування міжнародними платіжними системами.

На початок 2025 року Україна не входила до чорного списку FATF і активно співпрацювала з цією організацією. Проте, рекомендації FATF щодо національної практики були адаптовані в останні роки недостатньо. У зв'язку з цим, фінансові операції України залишаються під пильним наглядом FATF. Оскільки ЄС визнає рекомендації FATF як модель для своїх держав, вимоги щодо підвищення ефективності політики України у боротьбі з легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом, є цілком обґрунтованими. FATF вказує на значний прогрес України в розробці законодавства, спрямованого на удосконалення механізмів боротьби з відмиванням грошей. Водночас ЄС вимагає від України розробити нові законодавчі механізми для впровадження європейських стандартів FATF. Зокрема, це включає:

1. Окреме регулювання фінансової розвідки, зокрема розширення повноважень Державної служби фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) як установи, відповідальної за виконання функцій фінансової розвідки. Це має бути відповідно до Міжнародних стандартів FATF та Конвенції Ради Європи, ратифікованої Україною.

2. Покращення механізму дослідження підозрілих транзакцій різними державними органами, особливо щодо визначення компетенції відповідних установ.

3. Розробка системи регулювання інформаційної взаємодії між органами контролю та суб'єктами господарювання для виявлення ознак відмивання коштів.

4. Поліпшення контролю за обігом віртуальних активів та діяльністю учасників криптовалютного ринку, зокрема через ухвалення окремого закону про процедури боротьби з відмиванням грошей (AML).

5. Вдосконалення механізмів реалізації інформації про ознаки відмивання грошей та забезпечення ефективного досудового розслідування.

Для успішного впровадження цих змін необхідно, щоб вони були частиною загальних правових реформ в Україні, включаючи удосконалення правоохоронної та судової системи. Важливо також створювати умови для нульової толерантності до легалізації незаконно здобутих доходів, що потребує змін у суспільній правовій свідомості та зміцнення антикорупційної системи.

Необхідно розробити та впровадити зазначені юридичні механізми, враховуючи акти ЄС, які спрямовані на боротьбу з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та боротьбою з корупцією. Важливо також розуміти, що впровадження правових інновацій у регулювання протидії легалізації незаконно здобутих коштів має відбуватися в контексті загальних реформ у правоохоронній та судовій системі. Легалізація таких коштів тісно пов'язана з корупційними злочинами та зловживаннями з боку публічних посадовців. Після підписання Угоди про асоціацію Україна активно проводила реформи в цій сфері, створивши інститути для боротьби з корупцією та спеціалізований антикорупційний суд. Однак, відсутність історичного досвіду у функціонуванні цих інституцій призвела до певних суперечливих оцінок їх діяльності та ширшої дискусії серед фахівців та громадськості. Багато хто не бачить реальних результатів від роботи таких інститутів, а також відзначають конфлікти інтересів і недостатню ефективність в боротьбі з корупцією.

Для підвищення ефективності політики протидії легалізації незаконно здобутих коштів важливо усунути недоліки у формуванні та функціонуванні антикорупційної системи, завершити судову реформу та забезпечити тісну співпрацю всіх правоохоронних органів України. Крім того, необхідно не лише оновити національне законодавство в частині боротьби з відмиванням грошей, але й здійснити глибокі зміни в правовій системі країни загалом. Це включає

формування у суспільстві культури нульової толерантності до легалізації незаконних доходів.

Відмивання коштів є злочином, що виникає як наслідок іншого злочину, і тому акцент у правозастосуванні робиться саме на покарання за основні злочини, тоді як сам факт відмивання коштів часто залишається поза увагою. У зв'язку з цим, на законодавчому рівні слід визначити норми, які сприятимуть формуванню у громадськості позиції несприйняття цього виду злочину. Запропоновані зміни в законодавстві мають також забезпечити можливість громадських організацій брати участь у виявленні фактів відмивання коштів та сприяти широкому суспільному обговоренню таких випадків.

Врахування європейських стандартів у реформуванні системи боротьби з легалізацією незаконно здобутих коштів сприятиме Україні на шляху до інтеграції в ЄС. У цьому контексті важливим завданням є наукове супроводження розробки та впровадження нових нормативних підходів, а також подальша організація ефективних методик виявлення та протидії цьому негативному явищу.

Законодавство України в галузі боротьби з легалізацією злочинних доходів базується на міжнародних стандартах, зокрема рекомендаціях FATF, та спрямоване на створення ефективної системи запобігання відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Основним нормативним актом є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX [4], який забезпечує імплементацію міжнародних стандартів і адаптацію національного законодавства до вимог FATF та директив Європейського Союзу. Закон визначає принципи ризик-орієнтованого підходу, зокрема зобов'язання суб'єктів фінансового моніторингу оцінювати ризики клієнтів, ідентифікувати їх особистість та походження коштів, а також моніторити фінансові операції, пов'язані з відмиванням доходів.

Державна служба фінансового моніторингу України є уповноваженим органом для виконання функцій фінансової розвідки та національним центром

для отримання і аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, що стосується відмивання коштів, злочинних доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Її діяльність тісно пов'язана з міжнародними організаціями, зокрема FATF і регіональними структурами, такими як MONEYVAL [28].

Процес впровадження міжнародних стандартів FATF у національне законодавство є важливим для створення ефективної системи протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, однак він супроводжується низкою викликів. Однією з головних проблем є адаптація ризик-орієнтованого підходу до українських реалій, що потребує системного аналізу ризиків на національному рівні [28, с. 115-116]. Окрім того, в Україні спостерігається недостатній рівень автоматизації процесів фінансового моніторингу та відсутність інтегрованих систем обміну інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу, Держфінмоніторингом і правоохоронними органами.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу, включаючи банки, небанківські фінансові установи, нотаріусів, адвокатів та інших представників бізнесу, часто стикаються з труднощами при визначенні та оцінці ризиків через відсутність єдиного підходу та конкретних рекомендацій, які б відповідали національному контексту. Це може призвести до різних практик у застосуванні ризик-орієнтованого підходу: деякі суб'єкти надто суворо перевіряють клієнтів, що створює додаткові адміністративні труднощі, в той час як інші можуть не враховувати високі потенційні ризики [27, с. 193-194].

Ще однією серйозною проблемою є складнощі зі збором і перевіркою даних про кінцевих бенефіціарних власників. Рекомендації FATF вимагають забезпечення прозорості в корпоративній структурі для належного контролю за ризиками відмивання коштів. Однак, через складнощі національної системи реєстрації та часті випадки фіктивної реєстрації компаній, інформація про бенефіціарів часто є неповною або неточною, що ускладнює оцінку ризиків [28, с. 64–66; 26].

Однією з основних проблем є ненадійність та неповнота даних у державних реєстрах. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» передбачає, що юридичні особи повинні надавати інформацію про своїх кінцевих бенефіціарів [29]. Проте в реальності реєстрація часто здійснюється формально, що дозволяє використовувати номінальних власників, які не мають реального контролю над активами [30]. Це сприяє приховуванню справжніх бенефіціарів і використанню корпоративних структур для відмивання коштів.

Ще однією проблемою є складні корпоративні структури з іноземними компаніями та офшорними юрисдикціями, які ускладнюють виявлення справжніх власників активів. В таких випадках суб'єкти фінансового моніторингу мають труднощі з визначенням кінцевого бенефіціара через відсутність доступу до міжнародних баз даних та обмежену співпрацю з компетентними органами інших країн.

Також є проблема різниці в розумінні терміну «бенефіціарний власник». Хоча існують міжнародні стандарти, різні країни застосовують різні критерії для визначення бенефіціарів, що призводить до прогалин у правозастосуванні. В Україні критерії визначення бенефіціарного власника є досить широкими, але контроль за їх дотриманням залишається слабким [29, с. 123-124].

Для ефективної ідентифікації бенефіціарів необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає посилення державного контролю, удосконалення міжнародного співробітництва та підвищення прозорості корпоративного управління [25 с. 350-351]. Важливим кроком є також підвищення відповідальності суб'єктів за приховування або маніпуляції даними про бенефіціарів.

Завданням для України є вдосконалення механізмів боротьби з легалізацією злочинних доходів, що обумовлено як внутрішніми проблемами, так і міжнародними зобов'язаннями перед FATF та іншими організаціями. Для цього необхідно внести зміни в правову, інституційну та практичну сфери. Перш за все, слід удосконалити законодавство, яке регулює діяльність фінансового

моніторингу, забезпечивши його відповідність стандартам FATF, і впровадити єдині критерії для виявлення підозрілих фінансових операцій. Крім того, необхідно посилити вимоги до ідентифікації клієнтів, зокрема кінцевих бенефіціарів, та запровадити суворіші санкції за подання недостовірної інформації.

Другим важливим напрямом є вдосконалення інституційної системи запобігання відмиванню коштів. Потрібно зміцнити спроможність Державної служби фінансового моніторингу України, що потребує додаткових ресурсів, технічного забезпечення та розвитку аналітичних можливостей [32, с. 82–84]. Важливим є також покращення співпраці між державними органами, приватним сектором і міжнародними партнерами для своєчасного виявлення підозрілих операцій. Впровадження ризик-орієнтованого підходу дозволить ефективніше використовувати ресурси та зосередити увагу на операціях з високим ризиком відмивання коштів.

Поліпшення механізмів протидії легалізації злочинних доходів вимагає комплексного підходу, який включає нормативне регулювання, розвиток інституційної спроможності, застосування ризик-орієнтованих практик та належне кадрове забезпечення. Лише ефективна взаємодія цих основних компонентів дозволяє досягти високої результативності та відповідності міжнародним стандартам FATF.

Боротьба з легалізацією злочинних доходів є важливою як для України, так і для глобальної спільноти. Міжнародні стандарти FATF є основним орієнтиром для формування спільного підходу до протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Україна, прагнучи виконувати свої міжнародні зобов'язання, досягла певного прогресу у приведенні національного законодавства у відповідність до стандартів FATF. Однак залишаються серйозні виклики, які потребують комплексного вирішення. Серед основних проблем можна виділити труднощі впровадження ризик-орієнтованого підходу, недосконалість механізмів ідентифікації бенефіціарних власників, а також недостатню ефективність взаємодії між інституціями.

Необхідно вдосконалити державний контроль, систему фінансового моніторингу, правозастосовну практику, а також активно впроваджувати інноваційні технології для поліпшення виявлення підозрілих фінансових операцій. Серед іншого, важливим є підвищення прозорості корпоративного управління, розвиток єдиних реєстрів кінцевих бенефіціарів, удосконалення обміну інформацією між державними та міжнародними установами, а також застосування сучасних технологій для ризик-орієнтованого аналізу.

Наразі національна система фінансового моніторингу України досягла нового рівня в боротьбі з відмиванням незаконних доходів. Це стало можливим завдяки активному впровадженню міжнародних стандартів у національне законодавство, що базувалося на неформальній модифікації правових норм з урахуванням вимог FATF.

Висновки до розділу 3

Повномасштабне вторгнення Росії значно позначилося на економічній безпеці України. Попри важкість удару, країна змогла зберегти макроекономічну стабільність і стримати падіння ВВП. Водночас, відзначено, що тривала російська агресія накопичує свій вплив, що призвело до погіршення прогнозів експертів щодо ряду загроз, які можуть мати середньо- та довгострокові наслідки.

Для підвищення ефективності функціонування національної системи протидії легалізації коштів необхідно впровадити такі заходи: гармонізація національного законодавства у сфері боротьби з міжнародними стандартами; використання цифрових технологій для виявлення та аналізу підозрілих фінансових операцій, а також забезпечення швидкого вилучення та арешту активів; удосконалення критеріїв оцінки ризиків легалізації, організація оперативного аналізу та оновлення інформації про осіб і структури, пов'язані з фінансуванням тероризму; покращення процесу подачі інформації про підозрілі

фінансові операції від суб'єктів первинного фінмоніторингу до національного підрозділу фінансової розвідки.

Для ефективної боротьби з легалізацією злочинних доходів необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює не лише нормативно-правове регулювання, але й інституційну спроможність, ризик-орієнтовану практику, а також професійне кадрове забезпечення. Виключно за умови ефективної взаємодії всіх ключових елементів цієї системи можна забезпечити високу результативність і відповідність міжнародним вимогам, зокрема стандартам FATF.

Запобігання легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є критично важливим завданням як для України, так і для міжнародної спільноти загалом. Міжнародні стандарти FATF мають вирішальне значення для формування єдиних підходів у боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Україна, прагнучи виконати свої міжнародні зобов'язання, вже досягла певного прогресу в адаптації національного законодавства до стандартів FATF, проте існують значні проблеми, які потребують комплексного вирішення.

До основних викликів можна віднести труднощі у впровадженні ризик-орієнтованого підходу, недоліки в механізмах ідентифікації бенефіціарних власників, а також неефективну взаємодію між інституціями. Це вимагає вдосконалення інструментів державного контролю, системи фінансового моніторингу та практики правозастосування. Крім того, необхідно активно впроваджувати інноваційні технології для підвищення ефективності виявлення підозрілих фінансових операцій. Серед важливих завдань – посилення прозорості корпоративного управління, розбудова єдиних реєстрів кінцевих бенефіціарів, удосконалення системи обміну інформацією між національними та міжнародними органами, а також інтеграція сучасних технологічних рішень для ризик-орієнтованого аналізу.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню функціонування національної системи антилегалізаційного фінансового моніторингу в сучасних умовах. У роботі було вивчено причини та наслідки легалізаційних процесів, визначено призначення та структуру національної системи фінансового моніторингу, проведено оцінку ефективності її роботи. Також було розглянуто досвід інших країн у функціонуванні антилегалізаційних систем та на основі цього досвіду розроблено основні напрямки вдосконалення існуючої системи в Україні. За підсумками проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Відмивання незаконно отриманих коштів становить серйозну загрозу економічній безпеці держави. У відповідь на цю проблему міжнародна спільнота активно бореться з процесами легалізації через створення Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей. Україна підтримала ініціативу розвинених країн, створивши власний підрозділ фінансової розвідки – Державну службу фінансового моніторингу.

2. Система фінансового моніторингу України функціонує на двох рівнях: первинному і державному. На першому рівні суб'єкти первинного фінансового моніторингу здійснюють контроль за фінансовими операціями, на другому – державні органи фінансового моніторингу виконують функції нагляду. Державна служба фінансового моніторингу України координує діяльність цих органів, обробляє інформацію про підозрілі фінансові операції, проводить розслідування та передає відповідні матеріали правоохоронним органам.

3. Основним нормативно-правовим актом, що регулює діяльність у сфері протидії легалізації коштів, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Цей закон впроваджує ризик-орієнтований підхід до оцінки фінансових операцій клієнтів та визначає заходи залежно від рівня ризику легалізації коштів і фінансування тероризму, а також встановлює підвищені порогові суми фінансових операцій.

4. Легалізація коштів є вторинним злочином, що виникає внаслідок відмивання коштів, здобутих через інші, первинні злочини. До таких злочинів відносять корупцію, шахрайство, зловживання державними коштами, кіберзлочинність, торгівлю наркотиками, людьми та зброєю. Рівень корупції в Україні є надзвичайно високим. Хоча в останні роки спостерігається певне покращення Індексу сприйняття корупції, цей рівень залишається проблемним. В 2022 році було зафіксовано численні випадки зловживань з бюджетними коштами, які призвели до збитків на суму понад 15,1 млрд грн. Крім того, під час війни збільшилася кількість шахрайських та кіберзлочинних діянь, лише за 2022 рік було зафіксовано 2194 кібератаки.

5. Протидія відмиванню коштів і фінансуванню тероризму реалізується через систему фінансового моніторингу під керівництвом Держфінмоніторингу України. Держфінмоніторинг координує діяльність суб'єктів фінансового моніторингу різних рівнів, збирає та аналізує повідомлення про фінансові операції, готує матеріали для передачі правоохоронним органам. У 2023 році до Держфінмоніторингу надійшло 1432684 повідомлення, на основі яких було створено 6785 досьє та підготовлено 608 узагальнених і 514 додаткових матеріалів.

6. Протягом існування системи фінансового моніторингу України було здійснено низку важливих кроків для її вдосконалення. Одним із ключових етапів стала прийняття нової редакції Закону про фінансовий моніторинг. Цей закон запровадив основні міжнародні стандарти для роботи підрозділів фінансової розвідки та національних систем протидії легалізації, зокрема введення ризик-орієнтованого підходу і процедур замороження активів.

7. Протидія легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є важливою метою як для України, так і для міжнародної спільноти в цілому. Міжнародні норми FATF грають ключову роль у формуванні узгоджених стратегій для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Україна, прагнучи виконати свої міжнародні зобов'язання, вже досягла певних успіхів у приведенні національного законодавства у відповідність до стандартів FATF.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилишин А.П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг. *Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 2008 р. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2008. С. 143–146
2. Сюркало Б. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. Дніпропетровський державний аграрно економічний університет. 2017. № 3. С. 241–244
3. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція ООН від 15.11.2000 №995/791. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року, № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Про валюту і валютні операції: закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
8. Довгань Ж. Індикатори та моніторинг фінансової стійкості банківської системи. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 2. С. 31–41

9. Бірюкова І. Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2018. № 1 (56). С. 235–241
10. Берізко В. М. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг» *Право України*. 2016. № 12. С. 52–59
11. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text>
12. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету міністрів України від 29.07.2015 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10>
14. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: від 16.05.2005 №994_948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_948
15. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2021 рік. Київ, 2022 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>
16. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2022 рік. Київ, 2023. 62 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>
17. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2023 рік. Київ, 2024. 64 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>
18. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
19. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 15.05.2015 № 389–VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250.

20. Щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного стану (на заміну рекомендацій від 11.03.2022 року). Веб-сайт. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferifinansovogo-monitoringu-na-period-vojenного-chasu-24-05-2022.html>

21. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015. № 537 // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 537-2015-п

22. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 № 2115–IX. Відомості Верховної Ради

23. Щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного часу. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-periodvojenного-chasu.html>

24. Теорія статистики : навчальний посібник / М.К. Шапочка, О.М. Маценко. Суми: Університетська книга, 2014. С. 18–22. URL: http://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/03/Shapochka_Matsenko_Teor_statist.pdf

25. Шиян Д.В. Аналіз міжнародних стандартів з протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 314–320. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_50

26. FATF Recommendations (2023). International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. URL: <https://www.fatf-gafi.org/recommendations.html>.

27. Уткіна М.С. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 178–182.

28. Мишко В.В. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні. 2016. С. 106. URL:

<https://www.academia.edu/download/61839060/%D0%9A%D0%B>

E%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%B0_14_0420200120-110904-rgk5qb.pdf#page=106

29. Берлінець Р.О. Правове регулювання боротьби з відмиванням грошей у Європейському Союзі: випускна кваліфікаційна робота / Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2021. 56 с. URL: <http://dp.knute.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5919/1/Berlinets.pdf>

30. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#n127>

31. Бисага К.В. Національна система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення України: етапи становлення й розвитку. *Держава та регіони*. 2016. № 1. С. 37–49. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2016/9.pdf

32. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки*. 2020. № 119. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1.pdf#page=127

33. Про затвердження Програми стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 р.: Наказ Міністерства фінансів України від 17.01.2022 р. № 16. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/strategy/16.pdf>

34. Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня

2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>

35. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292–295

36. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратору України*. 2014. № 1. С. 43-49.

37. Задоя А.О., Ткаченко І.П. Фінансовий моніторинг: перспективи впровадження та проблеми реалізації. *Економічний вісник НГУ*. 2005. № 2. С. 59-65.

38. Бірюкова І.Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 1(56). С. 235-241

39. Гарбовський Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складова забезпечення економічної безпеки України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1-2. С. 200-205.

40. Гладун О.З. Кримінологічна характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2017. Вип. 4. С. 131–137.

41. Чуйков А.С. Деякі питання спеціально-кримінологічної профілактики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 433–441.

42. Свірін М.О. Стан та особливості запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом у сучасних умовах. *Наука і правоохорона*. 2016. № 4. С. 214–222.

43. Кримінальний кодекс України: від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
44. Романько П.С. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: порівняльний аналіз законодавства європейських країн та США. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 28(3). С. 106–110
45. Ситник Г.П., Баранов Р.О. Світовий досвід щодо здійснення боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, для України. *Економіка та держава*. 2014. № 8. С. 121–124.
46. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 2(10). С. 8–15.
47. Soto, Hernando De. The Other Path: The Invisible Revolution in the Third World. Harpercollins, 1989.
48. Король М.М. Трансформаційні процеси в Україні в повоєнний період: міждисциплінарні оцінки. 2023, С.60-62.
49. Бойко А.О. Система протидії легалізації кримінальних доходів у забезпеченні економічної безпеки національної економіки: дисертація ... д-ра екон. наук, спец.: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством; 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / А.О. Бойко; наук. консультант О.В. Кузьменко. Суми : СумДУ, 2019. 488 с.
50. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292-295. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/75>.
51. Уткіна М.С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи*. № 4(34) 2023. С.469-476.

